

GORKHA SAVING AND FINANCE

(Co-operative Society Ltd.)

मुख्य कार्यालय: सातदोबाटो, ललितपुर। फोन नं. ५२१४०४/५४४४६०

शाखा कार्यालय: जावलाखेल, ललितपुर। फोन नं. ५४५४६६/५४५४६७

शाखा कार्यालय: सुन्धारा, बागदरबार (अर्थ मन्त्रालयसँगै), काठमाडौं।

फोन नं. २६५७७०

बृटिश गोर्खाली समूहबाट प्रवर्द्धित !

नेपाल अधिराज्यभर कार्यक्षेत्र विस्तारित !!

यस फाइनान्समा उपलब्ध व्याज दरहरू:

मुद्दति बचतमा निम्न अनुसारको व्याज दिइनेछ ।

अवधि	व्याजदर		
	३ महिनामा व्याज भुक्तानी दिंदा	१ वर्षमा व्याज भुक्तानी दिंदा	निक्षेप अवधि पछि एक मुष्ठ रूपमा साँवा र व्याज भुक्तानी दिंदा
३ महिना	९%		
६ महिना	९.५%		
९ महिना			
१ वर्ष	११.२५%	१२%	१२%
२ वर्ष	११.५०%	१२.२५%	१२.५०%
३ वर्ष	११.७५%	१२.५०%	१३%
४ वर्ष	१२%	१२.७५%	१४%
५ वर्ष वा सोभन्दा बढी	१२.२५%	१३%	१५%

मुद्दति बचतमा निम्न अनुसारको व्याज दिइनेछ ।

उपहार ! सुनको सिक्का ! उपहार !

अवधि	न्यूनतम मुद्दति वचत रकम	निक्षेप अवधि पछि एक मुष्ठ रूपमा साँवा र व्याज भुक्तानी दिंदा	उपहार
५ वर्ष	१ लाख	१५%	
४ वर्ष	२ लाख	१४%	
३ वर्ष	३ लाख	१३%	
२ वर्ष	४ लाख	१२.५०%	
१ वर्ष	५ लाख	१२%	

इसलिम

अर्धवार्षिक भाषिक पत्रिका

०१८

खामीले बुझी किराँत
राईहरूको उत्पत्तिको
एक ऐतिहासिक विवरण

रकासू पाछाको
वंशावली:
विवरणात्मक
प्रस्तुति

इसिलिम अर्धवार्षिक भाषिक पत्रिका वर्ष २
अंक ३ का.जि प्र.का.द. नं. ४५/०५६

संरक्षक २०५६
क्या. नैनबहादुर राई M.M.

सल्लाहकार
भू.पू. सांसद टंक राई
क्या. पर्जबहादुर राई
श्री रामबहादुर राई
उप.प्रा. चतुरभक्त राई

सम्पादक
नेत्रमणि राई
सुजन राई
धनप्रसाद राई
रत्नमणि राई
रामकुमार राई
रणबहादुर राई
राजकुमार राई

प्रकाशक
दुमी किराँत राई फन्सिकिम

विशेष सहयोगी
अप्सरा राई
गंगाप्रसाद राई

बजार व्यवस्थापक
मनिप्रसाद राई

कम्प्युटर
वर्कनेट सर्भिस सप
नयाँ बानेश्वर

मुद्रक :
श्रृंखला अप्सेट प्रेस
नयाँबानेश्वर, काठमाण्डौ
फोन नं ४८०९८७

पत्रचार
इसिलिम भाषिक पत्रिका
पो ब न १२४४, फोन ४६९९७३/४९६९०५
email : babylonns@hotmail.com

विषय सूचि

रकासू पाछाको वंशावली : विवरणात्मक प्रस्तुति (खोज/अनुसन्धान) पेज नं. ३	वर्णाश्रमभित्र जातीय शुद्धता (लेख/रचना) पेज नं. १५
--	--

जनजातिहरू कसरी आगाडि बढ्ने ? (लेख/रचना) पेज नं. ३०	खामीले दुमी किराँत राईहरूको उत्पत्तिको एक ऐतिहासिक विवरण (खोज/अनुसन्धान) पेज नं. ८
---	--

१. दुकिराफका वर्तमान उपाध्यक्ष श्री तेजबहादुर राई
संगको कुराकानी (भेटवार्ता) १
२. जाली पूजाको महत्व (धर्म सम्बन्ध) १२
३. जातीय शब्दहरू (भाषा साहित्य) १३
४. दुमी भाषाको गीत (भाषा साहित्य) १८
५. सन्देश (भाषा/साहित्य) १९
६. सन्देश माइतीलाई (भाषा साहित्य) १९
७. सप्तेश्वर महादेव एक पारचय
(स्थान पारचय) २०
८. कथा व्यथाभित्र जीवन (भाषा साहित्य) २३
९. शुभ कामना छ "डाँसालम" त्रिमीलाई
(भाषा साहित्य) २५
१०. चित्कार (भाषा/साहित्य) २५
११. दुमी भाषा किन कम बोलिन्छ
(लेख/रचना) २६
१२. सम्म-सम्नु (भाषा साहित्य) २९
१३. पाठक प्रतिक्रिया ३२

मूल्य: नेरु १००.-, भार १००.-, हङकङ\$ ५०.-, सिंगापुर+ब्रुनाई\$ २०.-, यू.के. पाउण्ड १०.-
Price : NRs. 100.00, ICRs. 100.00, HK\$ 50.00, Sing+Bru\$ 20.00, UK£ 10.00

रूपले ताय, कुवी जस्ता जान्ने
पूखाहरूसंग सम्बन्ध र सम्पर्क गरी
आफ्नो पुरानो धर्म, संस्कृति, संस्कार
रितीरिवाज भाषा, लिपी जस्ता महत्वपूर्ण
पक्षलाई संरक्षण सम्बर्द्धन गरी प्रकाशमा
ल्याउनु पर्छ। त्यसपछि सबै कुरा बाँच्ने
छ र हने छ।

५३ **हालसम्म यो संगठनले उद्देश्य अनुरूप
सफलता हासिल गर्ने नसक्नुमा कसको
कमजोरी ठान्नु हुन्छ ?**

- केन्द्रीय कार्य समितिले ठोस
नीति र कार्यक्रम ल्याउन नसकेको, दुमी
परिवारहरूले पनि यो संगठन दुमी
राईहरूको धर्म, भाषा, संस्कृति र
संस्कारको उत्थान गर्ने हो वा
राजनैतिक सोचले प्रेरित भएर खोलाएको
संगठन हो ? छुट्टयाउन नसकेको
अवस्थाले गर्दा यस्तो भएको हो।

५४ **यो संगठनले दुमी भाषाको मात्र उत्थान
गर्ने हो कि...?**

- यो संगठनले भाषालाई मात्र उत्थान

गर्ने मात्र नभई हाम्रो पुरानो धर्म संस्कृति
साथै पुरातात्विक वस्तुहरूको समेत जगेर्ना
गर्ने हो। यसले भविष्यमा अन्य समुदायको
पनि उत्थानमा लाग्नु पर्छ।

५५ **संगठनलाई अगाडि बढाउन,
दुमी बन्धुलाई विभिन्न खाले भ्रमबाट
मुक्त पारी संगठनमा एकता पार्न सामाजिक
तथा मानसिक कसरतको आवश्यकता छ वा
छैन ?**

- पक्कै छ, केन्द्रीय र प्रारम्भिक
सदस्यहरूले मानसिक, शारीरिक र सामाजिक
कामको लागि श्रम शिवावर सञ्चालन गर्नु
पर्छ। यसरी यसको आवश्यकता परापूर्ण छ।

५६ **अन्त्यमा सम्पूर्ण दुमी किराँतहरू र
फन्सिकिमलाई के भन्ने चाहनुहुन्छ ?**

- अनन्त अजय प्राप्त गरी र्द्दोम
भन्ने चाहान्छु।

५७ **इसिलिमको बारेमा ?**

-यो इसिलिमले उत्तमतर प्रगात गरेको
र यो पत्रिका निती र उद्देश्य अनुरूप चली
रहोस भन्ने चाहान्छु। मूत्र

रंकासू पाछाको वंशावली-विवरणात्मक प्रस्तुति

उपप्राध्यापक चतुरभक्त सत्तमराई
पाटन सयुक्त क्याम्पस

परिचय:

दुमीकिराँत राईहरूको हालसम्म प्राप्त
एक्काइस पाछाहरूमध्येको एक पाछा रंकासू
हो। रंकासूलाई पुरानो लेखोट वंशावलीमा
“रांषासू” लेखिएको पाइएता पनि पछिल्लो
समयमा यो “रंकासू” भनी सबैले भन्न
थालेको पाइन्छ। यो ‘रंकासू’ वंशावली
अनुसार नवौं पुस्ता हो। यिनको पिता हारेपू
हरेपू हुन्। हरेपूको तीन सन्तानमध्ये जेठा
रत्कू, माइला हदी र कान्छा रंकासू हुन्।
कालान्तरमा वंशको व्यापक विस्तार हुने
क्रममा यो नाम नै पाछाको रूपमा परिणत
भएको पाइन्छ। यो रंकासू शब्द पूर्णत
किराँत शब्द हो। यसले उप थर तथा
वंशलाई जनाउँछ। यी रंकासूहरूको हालको
वसोवास दुमीकिराँत राईहरू बसेको क्षेत्र
नै हो। तथापी विशेष रूपमा भन्नु पर्दा
वाक्सिला गाविसको गौरगाउँ, डाडागाउँ,
सिम्पानी, लंखा, अंखा र खामी गाविसको
रूदालुङ, साथै पाँचथर जिल्लाको रवीवजार
रंकासूहरूको मुख्य वसोवास क्षेत्र हो। यस
वाहेक छिटपुट रूपमा सुदोले, इलाम,
धरान, काठमाण्डौ र प्रवासमा समेत रहेको
पाइन्छ। रंकासूहरूको जनसंख्या के कति
छ भन्ने बारेमा दुमीकिराँत राई फन्सिकिमले
तथ्यांकहरू संकलन गरिरहेकोले निकट
भविष्यमा यसको समेत जानकारी दिइनेछ।

उद्देश्य:

दुमीकिराँत राई फन्सिकिमले राखेको
उद्देश्यहरूमध्ये वंशावलीको खोज र

प्रकाशन पनि प्रमुख रहेकोले यो उद्देश्यलाई
पुरा गर्न सहयोग सिद्ध होस भनी रंकासू
पाछाको वंशावली सबैको जानकारीको लागि
यस लेखमा प्रस्तुत गरिएको छ। प्रस्तुत
वंशावलीले कसैलाई तल माथि पार्न
खोजिएको नभई वंशावलीमा टुटफुट र अपुग
भएमा रचनात्मक सुभावा र सल्लाह आई
निखारपन ल्याउनको लागि यो मानो प्रयास
गरिएको अनुरोध छ।

अध्ययन र संकलन पद्धति:

दुमीकिराँत राईहरूको समुदायमा
आजसम्म धेरै कुराहरू थुतुरी वेदको रूपमा
चल्दै आएको पाइन्छ। लेख्य परम्परा
अत्यन्तै कम छ भन्नुमा अत्युक्ति नहोला।
यस परिप्रेक्ष्यमा वंशावलीको विवरण दिने
काम निश्चय पनि सजिलो छैन तापनि
भएसम्मको स्रोतहरूलाई जुटाई विवरण
पक्षलाई तथ्यगत बनाउने प्रयास गरिएको
छ। यसको लागि विज्ञ पूखाहरू एवं
जिज्ञासूहरूसंग भेटघाट वार्ताचर्चा र
छलफल गरी तथ्य पत्ता लगाउने पद्धतिलाई
अपनाइएको छ। लिखित वंशावली र पुमानु
(छमदम् गरेर राखेको नाम) लाई पनि
अध्ययन गरि रंकासूको यो वंशावली विवरण
तयार गरिएको हो।

सहयोगी श्रोतहरू:

यो वंशावली विवरण तयार गर्दा माथि
भनिएको थुतुरी वेदको रूपमा विज्ञ एवं
जिज्ञासू पूखाहरूको सहायता लिइएको छ
भने अर्को महत्वपूर्ण श्रोतहरूमा लिखित

BABYLON NATIONAL SCHOOL

Shantinagar, Kathmandu

ANNOUNCES

New Admission Open in classes Nursery to Grade VIII For the Academic Session 2058
BETTER CHILD EDUCATION IS FOUNDATION FOR BETTER LIFE

Educational Efforts :

- Learners' creativity
- Professional & competent Teachers
- Positive psychological treatment
- Positive educational guidance
- American classroom size
- Individual guidance
- ECA for our students' all-round development
- Computer Science
- Better environment for better educational effort
- Introduce computer technology from standard IV
- Thousands of reference materials on language literature, linguistics, science & other areas of learning
- Audio Library & TV

Hostel Facilities:

- Parental love & care
- Nursery & Primary kids accepted as boarders
- Medical service
- Everything provided by the Hostel Management
- Invest some penny for your kids' BHM invests much more for your kids' future career
- Semi-boarders
- Tutorial guidance for boarders and semi-boarders

Transportation Facility is available for day scholars & semi-boarders.

e-mail : babylons@hotmail.com
Tel : 481973/ 498905, G.P.O. Box : 9244

वंशावली र पुमानुको सहायता लिइएको छ । ती सहायक श्रोतहरूको संक्षिप्त विवरण तल दिइएको छ ।

विज्ञ एवं जिज्ञासु पुर्खाहरू

स्वर्गीय मौलिधन रंकासू राई :

वाक्सिला बजार निवासी निज राईलाई मौलिधन राई पनि भनिन्थ्यो । पुरानो तमसुक, वहि र तन्त्रमन्त्रका कागजहरू समेत जिम्मा लिई वसेका निज राई २०५० सालतिर प्रस्तोताले भेटघाट गरि रंकासू पाछाको वंशावली सोधपुछ गर्दा रंकासूको पाँछल्लो पुस्ताहरूमा पारुले (Parule) को दुई छोराहरू: रातीम र तिखू मध्ये वाक्सिलेको पूर्वा रातीम र सिम्पानीको पूर्वा तिखू हो भनी स्पष्टसंग किटान गर्नु भएको थियो । यो तथ्य धेरै पुर्खाहरूको लागि अर्नाभज रहेकोमा यसको किटानले वंशावली निर्माणमा महत्वपूर्ण सहयोग प्राप्त भयो । तिखू पाँछका पुस्ताहरूमा उहाँ पाँड्रको वंशहरूको विवरण उहाँ आफैले बताउनुभएको हो ।

श्री श्रीबहादुर रंकासू राई :

वाक्सिला अंखा वस्ने निज राई वंशावली र ऋद्धम हद्ममा निकै चासो राख्ने विज्ञ व्यक्ति हुनुहुन्छ । उहाँले आफ्नो च्चवाजेले लेखेर राखेको छडछडाडको पुरानो वंशावली यो प्रस्तांतालाई उपलब्ध गराउनु भएको थियो । त्यसबाट टिपोट गरिएको वंशावली २०५० मा "ईसलिम" ले "छडछडाडको वंशावली" भनी छडछडाडबाट "रंकासू" सम्मको पुस्ताहरूको वंशावली विवरण प्रकाशन गरिएको छ । हेर्नुहोस् ईसलिम वर्ष १ अंक १ २०५६ पृष्ठ १०। त्यसवाहेक उहाँले रातीम पाँछ फौलको वंशहरूलाई बताउँदै

आफ्नो पुत्रसम्मका पुस्ताहरूको वंशावली बताई वंशावली निर्माणमा सहयोग पुऱ्याउनु भएको छ ।

श्री दीर्घबहादुर रंकासू राई :

वाक्सिला अंखा निवासी निज राई त्यस क्षेत्रकै प्रख्यात स्वर्गीय नागीरे नक्षो (धामी) मभ्रमे राईको साइला मृपुत्र नागीरे नक्षो (धामी) नै हुनुहुन्छ । ऋद्धम हद्मको ज्ञाता समेत रहेका र न्वागी, नाग, तिधाम गर्दा मृत पूर्वजहरूको नाम समेत लिई रीतिविधि गर्नु पर्ने वाध्यताले गर्दा उहाँलाई त्यस्ता मृत पूर्वजहरूको धेरैको नाम थाहा छ । श्रीबहादुर रंकासू राई र दीर्घबहादुर रंकासू राई दुर्मीकरण गडको धर्म संस्कृतिका त्यस्ता हलजोडा हुन जसले आफ्नो निकट वंशहरूको पूर्वजहरूको नाम कण्ठस्त बताउन सक्छन् । यो वंशावली पनि त्यसैको एक टिपोट हो ।

श्री सन्तवीर रंकासू राई :

वाक्सिला डाँडागाउँ वस्ने निज राई विभिन्न पाछाहरूको वंशावलीको खोज तथा संकलनमा अत्यन्त चासो राख्ने व्यक्त हुनुहुन्छ । उहाँले आफ्ना वंशमा राजीरामपाँछ जसन्तुको सन्तान वाक्सिला गैरीगाउँ र कलसेको सन्तान वाक्सिला डाडागाउँका रंकासूहरू हुन भनि खट्याउनु भएको छ । उपरोक्त दुई गाउँका रंकासूका पुर्खाहरू समेत आफ्ना निकट वंश पाँहल्याउन नसकी अलमल्ल पांगरहेको स्थितिमा सन्तवीर रंकासूको उपरोक्त विप्लेषणले धेरैलाई आफ्नो वंशको बारेमा स्पष्ट हुन मद्दत पुगेको छ ।

श्रीमती जहानसरी रंकासू राई:

वाक्सिला गैरीगाउँ निवासी निज श्रीमती राई त्यस क्षेत्रकै ज्येष्ठ माहलाको

गणनामा पर्नु हुन्छ । उहाँले आफ्ना माइती वंशमा वाक्सिला डाँडागाउँ र श्रीमानको वंशमा वाक्सिला गौरुड टोलको पुरानो पुस्ताहरूको नाम बताएर यो वंशावली संकलनमा महत्वपूर्ण सहयोग पुऱ्याउनुभएको छ ।

स्वर्गीय बन्दुसिड रंकासू राई:

सप्तेश्वर दामथला निवासी निज स्वर्गीय राईले रडकासू पाछामा छोटीरामको दुई छोरा जसबोल र करमबोल भनी करमबोलबाट आफ्नो वंश जोड्दै वर्तमान पुस्तासम्म आइपुग्नु भएको छ । उहाँले करमबोलका एक भाई छोरा रवीकरण दामथला गाउँ छाडी पाँचथरको रवीगाउँ पुगेर वसेको बताउनुभएको छ । ती सन्तानहरू अद्यावदी रवीवजारमा फौलाएर वसेका छन् । स्मरणरहोस् कि आजको रवीवजार उनै रवीकरणले हार लगाई वस्ती बसाउन शुरु गरेबाट रवीवजार भएको हो भन्ने किंवदन्ती रहेको छ । यो रवीवजार हुनु अघि रवीगाउँ भनिन्थ्यो । स्वर्गीय बन्दुसिड रंकासूले उहाँसंग भएको पुमानु समेत उपलब्ध गराएर वंशावली निर्माणमा अत्यन्त सहयोग पुऱ्याउनु भएको थियो । उहाँसंग पुनः भेटघाट गरी धेरै कुराहरू सोधपुछ गर्ने इच्छा राख्दा-राख्दै उहाँ दिवंगत हुनु भएकोले रंकासूको वंशावली निर्माणमा धेरै अभाव खटक्यो ।

श्री हजारमती रंकासू राई:

सप्तेश्वर दामथला निवासी निज राई पनि रंकासू पाछाको वंशावलीमा धेरै चासो राख्ने व्यक्तित्व हुन । रंकासू पाछामा हर्कबोलपाँछ विरिन्तु हुँदै राजीरामको सन्तान वाक्सिले र राममुखीको सन्तान सिम्पाने हुन भन्ने कुरा उहाँले नै बताउनु भएको

हो । त्यसैगरी राममुखीको छोरा छाटीराम र बडिराम हुन भन्दै वर्तमान पुस्तासम्म बताईदिनु भएको छ । विभिन्न समयमा उहाँसंग भएको भेटघाटकै नियदले यो वंशावली यहासम्म निर्माण हुनमा बल मिलेको हो ।

श्री सिडगबहादुर रंकासू र श्रीमती सिरमति रंकासू राई:

जिल्ला पाँचथर गा.वि.स. रवीवजारका चौहत्तर वर्षिय निज राईद्वयसंग २०५४ सालमा सोही गाउँमा भेटघाट भई रवीकरण तर्फको वंशावली संकलन गरिएको हो । वाक्सिला र सप्तेश्वरका पुर्खाहरूले करमबोलका सन्तानमध्ये रवीकरण रवी गाउँ गएको कुरा सम्म बताईराखेकोमा निज द्वय रंकासूलाई सोधपुछ गर्दा रवीकरणको छोरा सिंगदत्त हुन भनी त्यसपाँछ वर्तमान पुस्तासम्मको वंशावली बताई सहयोग पुऱ्याउनुभएको छ । सिंगवहादुर रंकासूको अनुसार रवीकरणका धेरै दाजुभाइहरूमध्ये जीतकर्ण र अवीकर्ण पनि हुन जो रवीकरणसंगै रवीगाउँ आएका थिए र उनीहरू चाहिँ इलाम गई वसेको कुरा पनि बताउनुभएको छ । तर वाक्सिला र सप्तेश्वरका रंकासू यसबारेमा पूर्ण जानकारी रहेको पाइन्न ।

श्री सन्तबहादुर रंकासू राई :

वाक्सिला गैरीगाउँ निवासी निज राईबाट गैरीगाउँ वासी रंकासूहरूको वंशमा वीरवर्ण शंखवर्ण रंकासूदाँख वर्तमान पुस्तासम्मको नामहरू बताएर वंशावली निर्माणमा सहयोग पुऱ्याउनुभएको छ ।

श्री संखधन सोरच् राई:

खामी रूदाल्ग निवासी शिक्षक शंखधन सोरच् राईले रूदाल्ग गाउँका

सम्पूर्ण रंकासूहरूको वंशावली संकलन गर्नमा महत्वपूर्ण सहयोग पुऱ्याउनु भएको छ । त्यस गाउँका रंकासूहरूका पुर्खा थुप्से रंकासू राईवाट वर्तमान पुस्तासम्म वंशावली संकलन भएको छ । तर थुप्से कसको छोरा हो भन्ने कुरामा प्रष्ट नभएकोले ०५७ भाद्र ११ गते रूदालुंग, बाक्सिला र दामथलाका रंकासूहरूको भेला गराई छलफल गर्दा रूदालुंगका कर्णवहादुर, लोहाधन, धनशेर र रणधोज रंकासूको भनाईमा हामीहरू बाक्सिला डाँडागाउँका मेर्चा रंकासूका दाजुभाई हौं । हामी अप्ताल भए उनीहरूले र उनीहरू अप्ताल परे हामीले एक अर्काको जग्गा पाउने कुरा बाजेहरूले गरिरहेको भन्ने तथ्य बताए । यसैगरी डाँडागाउँको सन्तवीर रंकासू र रूदालुंगका रंकासूहरूबीचको वंशगत साइनो नै अद्यावदी रहेकोवाट समेत केलाउदा थुप्से र कालमान सहोदर दाजुभाई रहेको तथ्य खुल्न आएको छ ।

श्री चित्रबहादुर रंकासू राई:

बाक्सिला सिम्पानीका निज राईले उहाँको आफ्नो वंशमा महानन्द, गतनन्द र आसनन्ददेखि वर्तमान पुस्तासम्मको वंशावली बताएर सहयोग पुऱ्याउनुभएको छ ।

यस बाहेक सिम्पानीका आसमनी रंकासू, बाक्सिला गैरीगाउँका पदम रंकासू श्री पृथ्वी उच्च मा.वि.का शिक्षिका जानुका रंकासू, बाक्सिला वजारका सरोज दुमी, पाँचथर रत्नवजारका गजेन्द्र सत्तम राई, गंगाप्रसाद रंकासू र सिम्पानीका अप्सरा रंकासू राई समेतको प्रत्यक्ष सहयोगवाट यो वंशावली निर्माणमा सहयोग प्राप्त भएको छ । वंशावली निर्माणमा सहयोग पुऱ्याउने

सवै सहयोगीहरूप्रति यो प्रस्तोता धन्यवाद जापन गर्दछ ।

लिखित श्रोतहरू:

१) बाक्सिला दशकते निवासी श्री मधुराज लुप्पो राईले उहाँको साथमा रहेको रंकासूहरूको पुरानो लिखित वंशावली उपलब्ध गराएर ठूलो सहयोग पुऱ्याउनु भएको छ । त्यस वंशावलीमा पहिलो नाम तोदिप्पु र तोदिप्पु र अन्तिम नाम हर्कबोल सम्मको उल्लेख भएको छ ।

लुप्पोको पुर्खा डिवुपेलले वापरूलाई अंश दिई भाई तुल्याएको हुनाले त्यसको समेत स्मृति रहोस् भन्ने उद्देश्यले रंकासूहरूको वंशावली उतारेको व्यहोरा वंशावलीको निम्न व्यहोरा ले जनाउँछ ।

स्वस्तीश्री रांसासूहरूको वागजु हाम्रा वाराजु लुप्पोले अंश दिई भाई तुल्येको डिवुपेलको छोरा पालि र रूमरूप होनः इनले आफ्नो भानिज राष्येको तर्पासल तोदिप्पुको छोरा वापरू ।

त्यसपछि वंशावलीमा उल्लेख भएअनुसार वापरूको छोरा दतमहांग निजको छोरा हरेपू निजको छोरा रंकासू निजको छोरा लुखाम, निजको छोरा पारूले, निजको छोरा तिषु, निजको छोरा पिदास, निजको छोरा हातबुलु, निजको छोरा लोनी राई निजको छोरा होनि राई र निजको छोरा हर्कबोल भनी उल्लेख भएको छ । त्यसको मौलिक व्यहोरा यस प्रकार छ । (श्रोतः वर्ष १ अंक १ ईसलिस ०५६)

२) बाक्सिरग्लारगला अंखा निसी श्रीवहादुर रंकासूसंग पनि उहाँको चुच् (वाजे) ले लेखिराखेको एक वंशावली रहेको छ । त्यसमा पनि छुँडछुँडाको वंशलाई उल्लेख गर्दै रातीमको वंशलाई प्रष्ट पारिएको छ ।

विभिन्न कठिनाईले त्यसको मौलिक कपी प्रस्तुत गर्न नसकिएकोले निकट भविष्यमा त्यसलाई प्रकाशनमा ल्याइनेछ ।

३) पुमानु भन्नाले फूल नाम हो । 'पुमा'ले फूल र 'नु' ले नाम भन्ने जनाउँछ । यो एउटा पदीय नाम हो जसलाई छमदम किर्गंत धार्मिक कार्य जस्ता कार्य सम्पन्न गरेर मात्र उक्त पदवी (नाम) दिइन्छ । यस्ता पुमानुहरूको एक फेहरस्तलाई नुडकु भन्ने पनि चलन छ । दुमी किरात राईहरूको समुदायमा यस्ता थुप्से नुडकुहरू छन् जसलाई न्वांगी पूजा, चूल्हो पूजा र यस्तै महत्वपूर्ण पर्वहरूमा नुडकुहरूको (उल्लेखित पदीय नामहरूको) उच्चारण गरी देवापत्तु गाँदै आइएको छ । गाउँ गाउँमा रहेको ती नुडकुहरूलाई संग्रह गरी त्यसैको आधारमा पनि यो वंशावली निर्माण गर्न सहयोग लिइएको छ । नुडकुमा उल्लेख भएको तोदसे (जेठा), लुम्दसे (माइला), सिर्वासे (कान्छा) भन्ने शब्दवाट कुन चाहिँ भाइ हो भन्ने कुरा थाहा लाग्ने अर्कोतिर

पछिल्लो पुस्तावाट क्रमशः अघिल्लो पुस्तातिर नाम उच्चारण गरिदै लाग्ने पद्धति (क्रम)को कारणले पनि वंशावलीमा पुर्खाहरूको नामको क्रम मिलाउनमा सहायता लिइएको छ । हालसम्म पाइएको रंकासूहरूका नुडकु यसप्रकार रहेको छ :-
१ बद्रकण रडकासू - सिर्वासे चादमलु मतेमु
२ करमबोल रडकासू - सिर्वासे वांगतु मनाम्नु
३ जसबोल रडकासू - तोदसे हथमु कुँवलु वापाडमु
४ जुवालीसिंह रडकासू - सिर्वासे तायालु मतेमु खियालु होरोमु

- ५ राजीराम रडकासू- तोदसे हथमु
- ६ गयमुखी रडकासू-सिर्वासे नाम्दलु
- ७ चन्द्रबोल रडकासू-लुम्दसे डयालु तायालु मतेमु
- ८ हर्कबोल रडकासू-सिर्वासे नाम्दलु
- ९ विरिन्तु रडकासू- लुम्दसे मफमु
- १० लोनी रडकासू- तोदसे मायामु
- ११ हथमु रडकासू- तोदसे मरुमु
- १२ पिदास रडकासू- लुम्दसे तोंगमु
- १३ तिखु रडकासू- लुम्दसे तोंगमु
- १४ होनी रडकासू- लुम्दसे तोंगमु
- १५ देवानसिंह रडकासू- पुमा प्राप्त हुन नसकेको।

तुंगो:

अन्त्यमा भन्नु पर्दा यो वंशावलीको प्रस्तुती ती सम्पूर्ण दुमी रंकासू राईहरूको इतिहास भाषा, धर्म र संस्कारको उत्थानको लागि हो । यो कति मात्रमा पूर्ण, अपूर्ण छ त्यो खासगरी दुमी रंकासूहरूले नै अध्ययन मनन गरी व्यक्त गर्ने गृन्तासो र रचनात्मक सभावरूले भविष्यमा अन्य पाछाका समेत वंशावली निर्माणमा मार्ग निर्देश गर्नेछ भन्ने अटल विश्वास प्रस्ताताले राखेको छ । वंशावलीमा पूर्णता छ

वंशावलीमा उल्लेख भएका संक्षिप्त रूपहरू:

व = वहादुर	प्र = प्रसाद
क = कुमार	जे = जेठा
जे जे = जेठापेटिको जेठा का जे = कान्छे पेटिको जेठा	
मा = माहिलो	काई = काहिलो
अ = अन्तर	ज = जन्तरे
सा = साहिलो	नि = नियन्तान
अप = अप्ताल	मु = मुंगलान
प = परदेशी गाउँ छोडी पाएको र कहाँ छ भन्ने थाहा नलागेको	
नागरे = चूल्हो पूजे थामी	
पमान = किर्गंत धर्मसम्बन्धित अनसार छमदम गरेर जगाइने नाम हो ।	
नुडकु = मूल पुर्खाहरूको नामहरूको मगालो	

खामीले दुमी किरात राईहरूको उत्पत्तिको एक ऐतिहासिक विवरण

तेजराज दिम्मचू राई

कं.क.सहस्राधिकार

सृष्टिको सुरुवात देखि वर्तमान अवस्थासम्म आइपुग्दा कुनै पनि प्राणीको जात-जाति, थर, पाछा र वंशको बारेमा लामो इतिहास बनि सकेको छ। फरक के मात्र हो भने कुनै इतिहास चर्चित हुन्छन् भने कुनै कम चर्चित। “इतिहास विजयीहरूको मात्र हो” भनि एता पनि कुनै पनि इतिहास बन्नमा परोक्ष र अपरोक्ष रूपमा हानेहरूको पनि कम महत्व रहेको हुँदैन। त्यस्तै खामीले दुमी राईको पनि आफ्नै इतिहास बनेको पाइन्छ। विना इतिहासको कुनै जात, जाति, थर, पाछा हुँदैन। किरातहरूको लिखित इतिहास नहुनु, खाँज अनुसन्धान नहुनु, भएका पुराना प्रमाणहरूलाई संचय गरि राख्न नसक्ने जस्ता कमजोरीले गर्दा पुर्खाहरूको थुतुरी वेद नै इतिहासको श्रोत बनेका छन्। कुनै पनि भनिएका र सुनिएका कुराहरू पूर्णरूपेण जस्ताको तस्तै सम्झी राख्न र संप्रेषण गर्न सम्भव नहुनाले पुर्खाहरूले पनि सुनेका इतिहास विसर्ग सक्नु स्वाभाविकै हो। तर पनि यहाँ उहाँहरूले भन्नु भएको इतिहासका सत्य र तथ्य कुरालाई जस्ताको तस्तै उतार्ने प्रयास गरिएको छ। यस लेखमा कतिपय कुराहरू अपुग पनि हुन सक्छ।

त्यसैले कुनै पनि छुटेका कुराहरूलाई पाठकहरूले सम्पादक मण्डल मार्फत पत्रचार गरी म संकलकलाई सूभाब र सल्लाह लेखि हाम्रा खामीले दुमी राईको यथार्थ इतिहासलाई पूर्ण बनाउन सहयोगको अपेक्षा पनि गर्दछु।

खामीमा खामीले दुमीहरूको साभा बराजु वाह्र भाई र चेली एक बहिनी थिइन्। त्यो चेली कुटुम्बगत लागेको रहेछ। त्यो वाह्र भाई चुचु (बाजे) हरू हालको वासपानी गाऊ विकास समितिमा पर्ने केलामी भन्ने चुचु दहमा पौडी खेल्दा मन्थले गर्दा पन्ध्र हातको नुरू (वाघ) भई वन गई मृग, बंदेल मारेर घर लिएर आउंदा त्यही दहमा फेरि पस्दा फेरि मान्छे हुन्थ्यो अरे। तर नंग्रा चाहिँ वाघको नै रहिरहँदो रहेछ। घरमा आइ पुग्नु भन्दा अगाडि आमाले मकै भुट्टे खपेटा तलाई घरभन्दा केहि पर बाटोमा लगी राखेर रहेछ। ती वाह्र भाई बाजेहरूले आ-आफ्नो नंग्रा पालो गरी खपेटामा कोर्दा वाघको नंग्रा हराई मान्छेको नंग्रा हुन्थ्यो अरे। मारेको शिकार घरमा लई बनाई खाइ बस्दार रहेछन्। मधै यो चाला देखि एक दिन त त्यो चेलीको श्रीमानले 'आज त म पनि जेठुहरूसंग

जान्छु' भनी कुरा गरेछ। तर उसको श्रीमतीले 'तपाईं नजानु दाजुहरू त गएपछि पन्ध्र हातको वाघ भई शिकार मान्न जान्छन् डराउनु हुन्छ होला नजानु' भन्दा पनि मानेनछ। जेठुहरूले जुवाँइलाई नजाउ भन्दा पनि नमानेर गएछ। जब त्यो चुचु दहमा पुगे, जुवाँइलाई नडराई रूखको आडमा बस्न लगाएछन्। र, ती वाह्र भाई पालेसंग दहमा पसेछन् र वाघ हुँदै निकलदै वन पसेछन्। यसो गर्दा जुवाँई डरले काम्न थालेछ। जुवाँई त डरले के को जेठुहरूलाई पखन्छ, डरले काम्दै घरतर्फ भागेछ। घरमा आफ्नो श्रीमतीलाई 'त त वाघको चेली पो रहेछस्' भनी वाभन्न थालेछ। वाघ (जेठुहरूले शिकार मारी आउंदा जुवाँई त्यहाँ थिएन। जुवाँई घरै फर्केको भन्ठानी वाह्र भाई पनि घर फर्केछन्। नंग्रा दबाउन भनी मधैको गीत गर्दा त भएनछ र लौ के भयो वा जुवाँईको छापछुल पो हो कि? जुवाँई रिमाएका छन कि? भनी सबभन्दा कान्छा भाइवाट पालेले हेर्न घर जाँदा त कटक गरी लोग्ने स्वास्नी वाभीराखेका रहेछन्। सुनी बूभी सबैभन्दा पछि जाने जेठा दाजुलाई चाहिँ भनेनछन्। जेठा दाजु पुग्दा जुवाँई तमासगरी रिमाउदै गरेको वार्हिरैवाट सुनेछ। यो सुनेर जेठा दाजुले साँभमा छोपी राखेको कुखुरालाई पकेछ। वास्तवमा जुवाँइलाई घरभित्रवाट वार्हिर निकाल्नको लागि यस्तो उपाय रचेको थियो। “कुखुरा त म्यालले पो पकयो कि के हो?” भन्दै स्वास्नीले नानिस्क भन्दा भन्दै वार्हिर निस्केंछ। निस्कने बित्तिकै जेठुले पाक

निमोठी मारी दिएछ।

यसो भएपछि “मेरो लोग्ने किन मारिदियो?” भनी माइतीहरूसंग चेली रूदै कराई मन आँटिछ। त्यसपछि माइतीहरूले नानातरहसंग संभाएर वाँचुञ्जेल पुगे असर्फी दिन्छौं भन्दा पनि रून छाडेन। “यतिभन्दा पनि मान्दैनस् भने के माग्छस्? भन” भन्दा त्यो चेलीले अब “हे माइतीहरू हो त्यो माथिको सूर्य टिपेर ल्याइदिए त मेरो मन खुशी हुने थियो” भन्दा यो वचन पूरा गर्न सो वाह्र भाई माइतीहरूले वाह्र क्षेत्रमा गई लु (हुंगा) लई रागदम भन्ने रमिते होछ पखुडु थाप्लोमा, काका कोठी डोको हिलो गरी वाह्र क्षेत्रको हुंगा लई चिठेछ, अर्थात खामी पछार फेदिमा बग्ने तपखोलावाट पर्खाल लगाउदै निकालेछ र एक दिन त सूर्य भेटेछ। टोपीले समाउंदा टोपी डढी गएछ, गोवरले समाएछ डढी गएछ र अन्त्यमा कुकुरको पुच्छरको खी कमाई मनासो बनाई एघार भाई सूर्य टिप्न गएछन् र कान्छा भाई चाहिँ वाह्र क्षेत्र हुंगा लिन गएछ। भाई फर्केर आउंदा त अरू एघार भाई र चेली समेत त्यो पर्खाल ढली मिची मारी सकेको रहेछ।

दाजुहरूको यस्तो घटना देखी सन्तोष मानी घर खामी फिरेछ र दुई विवाह गरी बसेछ। दुईवटै श्रीमतीवाट जन्मेको सन्तान यसप्रकार छन्। जेठी पटीको छोराहरू १. जेठा चोचुपु २. कान्छा मुसकनल। कान्छी पटीको छोराहरू १. जेठा छिलकन तारा २. कान्छा रावाकता। यी चार भाइमा सिपालु

चाहिं चोचुपु हो। चोचुपु आफ्नो इलिममा व्यस्त रहँदा यी चार भाई अमेल भई अशंखण्डा गरेर छुटेछन् र आ-आफ्नो जग्गा भित्रको शिकार मात्र मारी खान पाउने नियम बनाएछन्। यदि वाण लागी मरे पनि त्यही छोडी राख्नु भनी बन्दोवस्त पूरा गरी छुट्टिएछन्। यहाँ अलि अस्पष्ट कुरा के छ भने अधि यो वंशावलीको शुरूमा खामीले दुमी राईहरूको उत्पत्तिको एक भलक भनाएको छ। यसमा वृभन्नु पर्ने कुरा चाहिं खामीमा दुमी राईहरू जम्मा सात पाछाका छन्। यी मध्ये वाघ हुने, वाह्र क्षेत्रबाट ढुंगा बोकी गागो लगाई घाम समात्न खोज्ने र हालको तुर्खामा पहिलैदेखि खास बसोबास गर्दै आएका चार पाछा हरसी, दिम्मचू, सोरचू र वालक्या दुमी मात्र हुन। यिनीहरू खवालुंगवाट आएका खारम्बुका सन्तान हुन्। यसमा हाम्रो काइला हांगा पनि थियो रे। तर यिनको चाहिं पहिल्यै नाकलो परू (अपुताल) भयो भनेका छन्। तर हाल जाल्पा गाविसमा भएका हाम्रंग पाछाका दुमीहरू हुन भनेर कसैले भन्छन् त! कसैले होइन हामी त चार भाई, चार पाछा मात्र हौं भन्छन्। तर जे सुकै भए पनि हाम्रो कूल, नाग, तिधाम, छिदाममा धामीकवीले पाछा पिच्छेको फरक फरक भलह क्रमैसंग दप्चाउँदै जाँदा जेठा हरसीको भलह भलम्कुधुम, माइला दिम्मचूको मुनाम्लो, साइला सोरचूको दुम्कुलुभलह दप्चाउँछ अर्नि काइला हांगा चाहिं अपुताल भएको भनी वृढौलीहरूले नदप्चाई कवीले मात्र नकक्तो परू (अपुताल) भन्छ र कान्छासंग

वालक्यू को भलह छेम्मामा दप्चाई सकेपछि विसाउँछ। यो भनाईले खारम्बु राईको छोरा जम्मा पाँच भाई वा पाँच पाछा नै भयो तर काइला हांगाको पाछा चाहिं न अरू भयो, त हाम्रंग नै हो, यो कुरा अनुसन्धानमा नै छ।

यी पाँच पाछा मध्येका कतन वाजे हो ? उनी खामीका राजा भएका थिए रे। उनको नाम कुकुरी कुरेना हुन्। उनी उड्न पनि सक्थे रे। त्यसकारण उनलाई उड्वा राजा पनि भनिन्थ्यो भन्छन्। अर्को प्रचलित कुरा खामीको यी चार हरसी, दिम्मचू, सोरचू र वालक्यू का सन्तानलाई पहिला वारिपारि कुनै सुधइ, विवाह जस्तै काजेंमा भए पनि निम्तो गरेपछि यिनीहरू त वाघका सन्तानहरू हुन भनी काँचो सिला मामु राखी दिन्थ्यो भनी अर्कै पनि कतै कतै पुर्खाहरूले भनी राखेका छन्। तर यहाँ मैले यसो भन्दा कसैलाई माथि र कसैलाई तल पार्न खोजेको होइन। सत्य कुरा गरेको हो। शाक्तशालीमा खारम्बु मात्र शाक्तशाली होइन, खामीका दुमी छत्रुंगहरूको च्याप्ज रातुंग भन्ने पनि वडो शाक्तशाली थिए रे। उहाँको पनि यस्तै कथा कैरान हुन सक्छ। एक कुरा के छ भने यी चार पाछाका साभा वराजु वाह्र भाईको एक बहिनी चेली हो। तर आजभोलि कोही मानिसहरू सुनेको भएले लिखित प्रमाण पत्ता नलगाई वाह्र भाई होइन, सात भाई एक बहिनी चेली हो भनी लिडे ढिपी गर्छन। तर यसो नभई वाह्र भाई एक बहिनी नै हो। यदि यो कुरो झुटो भए खोटाङ जिल्ला अन्तर्गत वाक्सला

गाविसका हालको अध्यक्ष श्री दीपेन्द्रकुमार राईको पापा (वावु) जुक्त वहादुर राईको घर वा साथमा सुरक्षित रहेको दुमी दिम्मचू च्याप्जले लेखिराखेको यी चार पाछाका शुरूको उत्पत्तिबारे आजभन्दा चौध पुस्ता पुरानो वंशावलीमा हेर्न सक्नुहुन्छ। त्यो वंशावलीमा वाह्रभाई एक बहिनी चेली नै लेखिएको छ। यो सत्य हो र अर्को कुरा लिखितमको अगाडि मोखितमको केहि लाग्दैन भन्ने उखान पनि जिवित छ। फेरि यहाँ प्रश्न उठ्यो कि खामीलेको वंशावली वाक्सलेको साथमा कसरी रह्यो ? यो बारे हाल वाक्सला गाविसका अध्यक्ष दीपेन्द्रज्यूका पुर्खाहरू पहिला खामीले नै हो। खामी तुर्खाका आमावोली नाम गरेका एक दुमी दिम्मचू वाजे तुर्खाबाट तापखोला तरि चोखुम गई बसोबास गरे र त्यहाँ नै उसको सन्तान

रंकाशु पाछाको बाँकी.....

भनेर ठोकुवा गर्न नसकिए पनि विज्ञ र जिज्ञासु पुर्खाहरूबाट जे तथ्य भेटियो संकलन गरियो र त्यसैलाई वंशावलीको रूपमा प्रस्तुत गरिएको हो। यो काल्पनिक नभएर नै वृद्ध र विज्ञ रंकासुहरूले अभिव्यक्त गरेको अभिव्यक्ति हो। यसबाट कसैलाई तलमाथि पार्न खोजिएको हैन। संयोगले यदि त्यस्तो पत्रो भने अझ स्पष्ट र भरपर्दो वंशावली निर्माणमा स्वयं लाग्न हुन तथा लिखित, मौखिक सुभावरु प्रमाणहरू दिई सहयोग पुऱ्याई दिन हुन समेत हार्दिक अनुरोध छ। मूत्री।

रंकासुको वंशावली पृष्ठ १८ र १९ को बीचमा
किशोरको छ।

फैलियो र दीपेन्द्र अध्यक्ष सो आमावोलीको नै सन्तान हुन। उनी चोखुमवाट वाक्सला वजारको वासिन्दा भई हाल त्यहाँका गाविस अध्यक्ष हुन पुगेको हो। र, उहाँ अहिले वाक्सले भएपनि पहिला खामीले हो।

यसरी खामीका दुमी दिम्मचू र वाक्सला चोखुमका दुमी दिम्मचू एउटै दाजुभाई भएकोले खामी र वाक्सलाका दिम्मचू पाछाभित्र कोहि मराउ भएमा छाक जुठो वार्ने गरिन्छ। विवाहमा निम्तो पनि गरागर छ र गरिराखिएको पनि छ। र, खारम्बुका चार पाछा सन्तान हरसी, दिम्मचू, सोरचू र वालक्या पहिला खामीले भएपनि अहिले छरिएर कोहि दिक्तेल, सोल्मा, नेर्पा, पाथेका, जाल्पा, वाक्सला, धारापानी, धरान, मधेश, काठमाण्डौका वासिन्दा भएका छन्।

जाली पूजाको महत्व

रामवहादुर खावाचू राई

खोटाङ जालपा ९ खरवारीमा जालीपूजा चर्चण्डपूर्णमा कै भोलिपल्ट साकेला नाचको अन्त्यमा गरिन्छ। यो पूजा अगाडि देवीपूजा, नागपूजा, दाउलो सुप्तलपुञ्जु (चूला), इंडखलु र भूमेपूजा सम्पूर्ण कार्य सकिएपछि आवश्यक सामग्री जुटाएर जाली पूजा गरिन्छ। यो पूजा वर्षको एक पटक साकेला नाचकै दिन (नोकछो) नागिरे धामीबाटै गरिन्छ। यो जालीपूजा सकेपछि यो वर्षको साकेला नाच (चर्चण्ड नाच) विसर्जन नोकछो, तोकाय र मसुं (धामी, ढोले र नाचुवारे) बाटै गरिन्छ। तसर्थ यो पूजा महत्वपूर्ण मानिन्छ। यो पूजाको मुख्य उद्देश्य दुमी (भाषामाभनिन्छ- 'जासम फिनु' अन्नको सह माग गर्नु। जाली 'जा'को अर्थ खाद्यन्न, अन्न या भात हो भने 'ली' को अर्थ शेष रहेको अंशमा सह जनाउँछ। 'कुविआ नोकछोआ दाकाप्ची मृतानीका जासम फि तानी' नागिरे या पितृ धामीहरूले वखान गरेर अन्नको सह माग गर्दछन्। जाली पूजा संप्रेमा अन्नको सह पाउने विश्वास गरिन्छ। यसैले स्वर्गीय पिता पूर्खा, माता धर्तीसंग पूकार गरी जाली पूजा गरिन्छ।

जाली पूजा गर्नु पूर्व चाहिने सामग्री र कार्यहरू: चर्चण्ड पूर्णमा कै दिन (दिस्य इखुलुवि नोकछो आसाक्नेमुता) विहान नागिरे धामीले इखुलु सफा गर्नु पर्छ। त्यसै दिन देवीपूजा गर्न २ जना कुमार केटा पनि राखिन्छ। देवीमा धूप, अक्षता, भेटी र पाठी सम्पूर्ण पूजा सामग्री गाउँबाट उठाई जम्मा गरी पूजा गरिन्छ। (तुलु सुंदेल्क सक्ने मृतानि)

दिनमा मूल पधेरो सफा गरिन्छ। सुंदेलकुवि छिगुरपो दुदु, माशी, साले, सुरूआ नाग पूजा मृतानी (पञ्चारोमा बाखाको दुध, दाल, धागो, चामलले नाग पुजा गरिन्छ। साक्पु माडखेर नि सुवुकु ईसिलिम पो छुरु साकेला स्थान विखनुछुक्ता। दुईवटा ढुंगोमा पधेरेको पानी हाली ईसिलिमको स्याउलासाहत भोलिपल्ट भूमेस्थानमा लान समेत ठीक गर्नुपर्छ। पूर्णमा कै दिन वेलुका साकेला नाच सुरू हुनु अगावै खावाचू र रिप्लचूको दाउलो सुप्तलु वि पाछु फिनु नोकछो आ तुक्ली तुक्ली बुप्लो कोक्तानी। (नागिरे धामीले दुईवटा पाछामा पितृसंग आशिष माग गर्न चूलामा कुरुराका चल्ला एक एक काटनुपर्छ। ममबेला सिनमलाई तोहुवीमदाम खिदाम काइचोखो उम्मा, सोरुम तुक्पाली तनु छुक्ताका इखलुवि खुस्तानी (यसैबेला थुम्सेमा चरा, माछाको शेष चोखो जाँड, कांदोको गेडा एकपाथी समेत बोकी इखलु जान्छन्। सोम्ना नोक्षो, तोकाय, मसुंकाई, हर, थुलु तप्तो, तप्तो, भारा छुम तानिका ईखलु खुस्तानी (साँभ, धामी, ढोले र नाच्ने महिला, उफ्रदै ईखलु जान्छन्। सिनम इखलुवि मापा हाम ईम्सक्तानी (त्यस रात इखलुमा वुढापाकाहरू सुत्छन्। आसेल्मा ननु साकेला खुस्तानीका नोक्षो लाम्नु हुंताका भूमेपो जि लास्ता (भोली पल्ट भूमेस्थानमा जान्छन् र धामी अगाडि पसेर भूमेको फूल निकाल्छ। भूमेवि फू कोक्तानी का पो पो हि सुवुकु वितानिका पूजा मृतानी भूमेस्थान।

जातीय शब्दहरू

-नेत्रमणि हलकस्
माक्पा ६, नोरङ

जात	=	सु	काका	=	फोपो एफो
मानिस	=	मिनु	काकी	=	छिचिम एछिमा
लोगनेमानिस	=	लस्वा	छेमा	=	नोनो
स्वास्तीमानिस	=	मिस्वा	बडाबाबु	=	तेनेऊ एनेपा
रांड	=	रदू	बडीआमा	=	तेतम एनेमा
लिम्बू	=	पो स्वाम लम्सा	फुपू	=	निनी
शेपां	=	साम्वा	फुपाजु	=	पुसे
नामाङ्ग	=	तिमाले	मामा	=	किकी
मगर	=	खल	माइयू	=	निना
धनी	=	मिरिखौ	दाजु	=	पेपे
गुरुङ	=	लुङसु	भाउज्यू	=	निवादेत्ये
भत्री	=	कंकु तुङसा	दिदी	=	एना नाना
बाहुन	=	साले दुम्सा	भिनाजु	=	एनाव
दजी	=	दम	भाइ	=	बा
कामी	=	साऊ / साहु	बुहारी	=	देन्मे नम्म
आफनो जात	=	होपुसु	चेली	=	विमै
अन्य जात	=	खेम्सु	माइती	=	चेन्पू
पांड	=	दुम्बु	जेठो	=	दास्प
ज्याङ	=	मे	कान्छो	=	छारू
सन्ध्यासी	=	पुवाडासिक्सा	पुरुष	=	लस्वा
नेवार	=	गुजुक्सा	स्त्री	=	मिस्मा
धामी	=	नोक्षो	छोरा	=	लस्चु
बोकसी	=	काक्सा	छोरी	=	मिस्चु
चोर	=	खिचि	ज्वाइ	=	मोकचु
साइनोवाची शब्दहरू			सोन्टी	=	इश
बाजे	=	चुचू	सोन्टी / सोन्टीनी	=	रेव
बजु	=	पिपी	मीत / साथी	=	दुसू
बराजु	=	नरुचुचु	लोगने / श्रीमान	=	दुम्बू
बुढीबज्यू	=	तुरूपपी	स्वास्ती / श्रीमती	=	मे
बाबु	=	एपा पापा	नाति	=	चाचा
आमा	=	एमा मामा	पनाति	=	याया
सायु	=	छात्पू	सोतेनी आमा	=	रेम्नीम
सयरा	=	छात्पू	सोतेनी बाबु	=	रेम्नीफ

सम्धी	=	हिल्यु
साम्थनी	=	हिल्म
भदे	=	यंचु
तन्नरी	=	स्वाला
जंठां (पाको)	=	दुस्पी
कच्छे	=	कुचुवा
तरुनी	=	स्वालामे
जन्तु वारे शब्दहरूः		
ककर	=	खिलबा
घिरालो	=	घाड़मा
मुसा	=	उस्पु
पशु जनावर	=	बस्तु
स्याल	=	कर्तुप्पा
सालक	=	भुषा
थार	=	कामु
बांदर	=	केइसा / नोक्सु
बाघ	=	नुरु
भालु	=	मोक्सु
हात्ती	=	तिन्तिश्र
मृग	=	वीरु
घोरल	=	पिप्यु
वाखा	=	हिल्वो / छाड़गर
भंडा	=	हिलुवा
गाई	=	बी घाम्रोमा
गोरु	=	दाप्डऊ
भैसी	=	म्येसी
सुंगर	=	या पो
कुखुरा	=	फाफू / कुम्बमा
अण्डा	=	फाति
कालज	=	सुमु
कालो जुरेली	=	बादीकुलुम
न्याऊल	=	सङ्ग
लोखकें	=	कोचोकम्
दुम्स	=	बामु
छुचुन्द्रो	=	चुक्ता
डोडा	=	खिनवा
विर	=	तिलु

भूनी	=	छानमा
गोधली	=	शांशला
हुक्कर	=	तुक्कर
मलसाप्रो	=	क्याक्या
चिवे	=	चाम्चक्र
जुका	=	लोक्पे
बदेल	=	रोपो
कीरा सम्बन्धि शब्दहरूः		
माहुरी	=	सुवा
भिरुङ्गा	=	यो
बारूला	=	मिक्दंम
बाँछुऊ	=	सुमा
अरिङ्गेल	=	छुछु
कर्मिला	=	छुम्पालु
उपियां	=	त्रिांक्रप्पा
उडुस	=	छुवा
माकुरा	=	ग्रांछु
जुम्मा	=	स्यार
शंमरा	=	मूल
खुम्ला	=	खान्म
छिांमिरा	=	धुलुम
जुनाकरी	=	दांदाखाम
फटेइया	=	सुणु
घुन	=	दांबयां
कीरा	=	वछ
गवारा	=	यने
सपं	=	स्यान्मयी रिवो
गोहोरो	=	सुदम्पी
माछा	=	इ
पाहा	=	त्वात्रा
भ्यागुता	=	वांगे
गंगटो	=	ग्रात्रा
छेपागे	=	कम्लेप्पा
नाग	=	चिटी
साइलो	=	वाइती
भिती	=	डाइम

वर्णाश्रमभिन्न जातीय भेदभाव

✍ मणिप्रसाद सत्तमराई

बाक्सिला - ४ अंडखा, हाल काठमाडौं

जनकपुरधाम, २९ भदौ स्थानीय पगला वावा धर्मशालामा आयोजना गरिएको बृहज्जातीय भोजमा डुम र हलखोर लगायत अछुत भनिने जातका मानिसहरूसँग बसेर भोजन गरेका उच्च जातका भनिने कर्तपय व्यक्तिलाई गंगाजल दिएपछि मात्र उनीहरूका गृहिणीले घरमा प्रवेश गर्न दिएका छन्। वी.पी. चिन्तन प्रतिष्ठान जनकपुरधामद्वारा वी.पी. जयन्तीको उपलक्ष्यमा समाजमा समानता ल्याउन, जातीय भेदभाव अन्त्य गर्ने र मानव मानववीच एकताको सन्देश दिने उद्देश्यले उक्त भोजको आयोजना गरिएको थियो। त्यस अवसरमा जनकपुरधामका समाजसेवी, पत्रकार, प्राध्यापक गरी सयजनाले भोजन गरेका थिए।

यो समाचार एउटा दृष्टान्त मात्र हो। वर्तमान नेपाली समाज भिन्नका जातीय भेदभावका यी यस्ता समाचार प्रायः दैनिक पत्र-पत्रिकामा नियमित देख्न सकिन्छ। गत भदौमा जनकपुरधाममा बृहज्जातीय भोजको आयोजना गरिएको थियो मानवीय सद्भावना श्रृजना गर्नेको निम्ती भनेर। तर अन्त्य भयो गंगाजल दिएर। यो कार्य कमैलाई गंगाजल पिउनको निम्ति वा तल्ला जातका भनिनेहरू सँग-संगै बसेर भोज खाएपछि असुद्ध भइन्छ र शुद्धताको निम्ति गंगाजल पिउनु पर्छ भन्ने विधी सिकाउनका

लागि आयोजना गरिएको थिएन। तर अन्त्य बडो दुःखद भयो। सहभागीले गंगाजल नपिइ गृह प्रवेश पाएनन्। यस्ता अन्य कति घटनाहरू छन् जो बृद्धिजीवी, पत्रकारहरूका कलमबाट टाढा छन्। यहाँ एकातिर जातीय भेदभावको विरोध गरीन्छ र सोही कार्यक्रममा भाग लिएर वापत तल्ला जातिहरूलाई प्रताडित गरिन्छ। तल्लाजातिका महिलासँग विवाह गरी प्रगतिवादी भएको नाटक गरिन्छ र अश्रमता लुटीसकेपछि अपहरण गरी जबरजस्ती विवाह गराएको बहानामा केही दिन पश्चात् नै सम्बन्धविच्छेद गरिन्छ। हाम्रो समाज भिन्नका जातीय समानताका यस्ता नमूना प्रशस्त पाइन्छ। हिन्दूसमाजभित्र असमानता ल्याउने यो व्यवस्था कहिले देखि सुरु भयो के यो वास्तवमै वैदिककाल देखि नै थियो ? थियो भने यसको रूप कस्तो थियो ? यस विषयमा पहिलो अंकहरूमा पनि उल्लेख गरिसकिएको छ। अतः यसमा थोरै मात्र ब्याख्या गरिनेछ। ऋषि मुनीले मनुस्मृतिको १।९९-१०० श्लोकमा जन्मानुसार वर्णको व्यावस्था गरेको भएपनि मनुस्मृतिकै अध्याय ८ श्लोक ४१५।१६ मा भनेका छन्।

ध्वजाहतो भक्तदासो गृहजः क्रीतदन्धिभौ ।
पैत्रिको दण्डदासश्च त्रय सपैत्रे दासयोनयः ॥४१५॥
मार्था पुनश्च दासश्च त्रय एवाधनाः स्मृताः ।
यत्ने समधिगच्छन्ति यस्य ते तस्य लडनम् ॥४१६॥

युद्धमा विजय प्राप्त गरेर ल्याएका

भोजनको लोभमा स्वयं आएका दासीको गर्भबाट जन्मिएका, किनिएका, कसैले दिएको जो बाबु बाजेको पालादेखि काम गर्दै आएको होस् र देउ ऋण तिर्नको लागि दास बनेका यी सात दासयोनी अर्थात् शूद्र हुन । पत्नी, पुत्र, र सेवक यी तीन निर्धन मानिएको छ । किर्नाक यिनीहरूले उर्पाजन गरेका धन सारा उसैको हुनेछ जसको पति, पिता वा सेवक हुन् । यी श्लोकले के स्पष्ट पारेको छ भने दास वा शूद्रको कुनै अलग जाति हुँदैन । यी सात लक्षणभित्र पर्ने जस्तै युद्धमा हारेका, भोजनका लागि दासत्व शिकार गर्ने जो कोही पनि शूद्र मानिन्छन् । यसरी हेर्दाखेरि शूद्र जाति वैदिककाल वा जन्मका आधारमा श्रृजना नभएको देखिन्छ । वेदको अध्ययन गर्दा खेरि पुरुषसुक्त वाहेक अन्य स्थानमा कही कतै पनि वर्णभेदलाई प्रोत्साहन गर्ने खालका उक्तीहरू पाईदैन । त्यसैले हामी के निष्कर्ष निकाल्न सक्तछौं भने वर्णविभाजन मनुस्मृतिमा भनिएभै सृष्टीकालमा नै जन्मको आधारमा नभइ विस्तारै समयक्रमसँगै विकसित हुदै आयो । जत्र समाजमा जनसंख्या विस्तार हुदै आयो सबै व्यक्तिले सबै कार्य गर्न असमर्थ हुदै गएपछि कार्यसम्पादनमा सरलता ल्याउनका लागि कार्यविभाजन गरियो । जुन कार्यमा जो परमपरागत (अनुभवी) छ उसलाई सोही कार्य गर्ने जिम्मा लगाइयो । समाजभित्र त्यस्ता विभिन्न प्रकारका कार्य गर्ने विभिन्न समूहहरू बन्नुथाले । र, एकै खाले कार्यगर्ने समूहहरू बीच आपसी सम्बन्ध निकट बन्दै गयो । त्यस्ता समूहबीच जन्म

भएकाहरू पनि बालककालदेखि नै सोही कार्यप्रति आर्कषित भए । किनभने प्रायः प्रत्येक बाबुले आफ्ना छोराछोरीलाई आफुले गर्ने कार्यप्रति नै भुकाव राख्न सल्लाह दिन्छन् । शैशवकालदेखि जुनकार्यको नजिक रथ्यो उसले सोही कार्य राम्ररी सिक्न र गर्न सक्तछ । परिणाम स्वरूप सो कार्य कालान्तरमा वंशगत हुन पुग्यो । यसरी वंशगत कार्यले नै वर्णको उत्पात्ति गरेको भन्न सकिन्छ । वेदको अध्यायनद्वारा वैदिककालमा वर्णव्यवस्था कस्तो थियो भनेर हेर्न सकिन्छ । त्यसबेला नत ब्राह्मण, क्षेत्री भन्ने अलग अलग टोली वा समुदाय जस्तो अहिले थियो । नत अलग अलग परिवार भित्र सदभावपूर्ण तरिकाले रहन्थे ।

हेरौं ऋग्वेद.....

श्लोक २

कारूरहं ततोभिषगुपलप्रक्षिणी नना ।

नानाधियो वसुवोनुगा इव तस्थि मेन्द्रायन्दो परिवव ॥

म मन्त्रकर्ता ऋषि हुं मेरा पिता चिकित्सक हुन र मेरी आमा अन्न पिसने कार्य गर्दछिन् । जसरी गाईहरू खानाको निमित्त विभिन्न चरनहरूमा घुम्दछन् त्यसरी नै हामी विभिन्न ब्यावसायद्वारा धनोर्पाजनको निमित्त घुम्दै तिमीलाई पूज्दछौं ।

यस श्लोकबाट के प्रष्ट पार्न सकिन्छ भने वैदिककालमा सम्पूर्ण व्यवसाय गर्ने मानिसहरू एउटै परिवारमा मिलेर बसेका थिए । कार्यको आधारमा उच्चनीच भन्ने भावना त्यसबेला विकास भएको थिएन । यसर्थ यसबाट हामी के भन्न सक्तछौं भने वैदिककाल पश्चात् जो आफ्नो वृद्धिबलले

समाजको मुखिया बने ऊ ब्राह्मण भए, जसले बाहुबलले रक्षाको कार्य गरे तिनीहरू क्षत्री, जसले आफ्नो जाँघको भरमा कृषि वाणिज्यको कार्य गरे उनीहरू वैश्य र जसले यी तीनै प्रकार मध्ये कुनैपनि कार्य गरेनन् र आफ्नो स्पष्ट पहिचान कायम गर्न सकेनन् उनीहरू अरूको सेवक बने र शूद्र भए । यदि कसैले वर्ण जन्मको आधारमा निर्णित हुन्छ भनेर कसैले भनेमा यसलाई एउटा श्रृतिद्वारा अभि प्रमाणित गर्न सकिन्छ ।

श्लोक ३

अपाणिदो जवतो गहीतोः पश्यत्य चशुः सश्रुणोत्यकर्णः

परमात्मा विना खुट्टाले भएपनि चाँडो हिँडन सक्तछ, हात नभए पनि समाल्न सक्तछ, आँखा नभए पनि देख्न सक्तछ र कान नभए पनि सुन्न सक्तछ । यस श्रृतिबाट के स्पष्ट भन्न सकिन्छ भने परमात्मसँग हात खुट्टा कान आँखा र अरू-अरू अंगहरू छैन अर्थात् निराकार छ । अब हामी विचार गरौं जसको हात र खुट्टा छैन भने त्यस अवस्थामा कसरी क्षेत्री वा वैश्यहरू क्रमशः हात र खुट्टाबाट उत्पात्ति भए ? हरेक मानिस प्राकृतिक नियम अनुसार नै जन्म भएका हुन्छन् । पुरुष र स्त्रीको समागम विना कसैको मुखबाट

हातबाट वा अन्य कुनै पनि भागबाट मानिस उत्पात्ति हुन्छ भने त्यो कोरा कल्पना मात्र हुनसक्तछ । यदि कसैको गर्भमा भ्रूण विकास नभई कसैको जन्म हुन्छ भने त्यो अप्राकृतिक र असम्भव हुन् । सृष्टिको प्रथम कालदेखि नै मानव उत्पात्ति जननी र जनकको समागमबाट मात्र सम्भव देखिएको छ र यसलाई विज्ञानले समेत पूर्ण गरिसकेको छ । यस्तो अवस्थामा यदि हामी कुनै परमेश्वरको शरीरबाट मानव उत्पात्तिको इतिहासलाई सत्य मान्छौं भने हामीले वृभन्तुपर्ने कुरा के छ भने मानव उत्पात्तिको नियम कसले बनायो ? स्वयं तिनै परमेश्वरले ? यदि उनैले बनाएको नियम स्वयं उनैले तोडेर विना समागम शरीरबाट मानव उत्पन्न गर्दछन् भने उनको नियम अरूले नतोड्न भनेर कसरी भन्न सकिन्छ ?

त्यसैले तसाम् वर्णाश्रम धर्ममाथि आस्था राख्ने मानिसले जातीयताको आधारमा आफूलाई उभ्याउन हुँदैन । कुनै पनि व्यक्ति जन्मको आधारमा, जाति र जातिको आधारमा, उच्च र नीच हुँदैन । मानिसको जाति मानिस नै हो अरू कुनै जाति हुँदैन । मूत्र ।

दुमी भाषाको गीत

नेत्रमणि दुमी राई
माका, ६ नोभे ३, खोटाङ

अपि नामतोरि

ए नि हौ अपि नामतोरि
(यु वि छुडसि तुलम्ना आखडसा आसिआवनि)^१

मिनु छुडसि (कावडसि पखुवि)^२
फवाडसिखकसा मो चाम्पि त्रुवि-अपि नामतोरि
(सलाम दिना चाम्पडसि आखडसा आसिआवनि)^३

देलावि वडसि (देलाविडा मुकडसि)^४
शोआ काडसि माम्बिका व न् अडसि-अपि नामतोरि
(मलाम्पिना चामडसि आखडसा आसिआवनि)^५

छाकाल छुक् (नाम वाखु साम सुफु)^६
सु व याडु च् पीमू हाम लखु-अपि नामतोरि
(तुल्लिसोका शुम्पिका आखडसा आसिआवनि)^७

नामलाम तुम्सा (लाम्पिनि उडुआ)^८
मो निम्साका भाराआ मिडुनवा-अपि नामतोरि
(हासि-हाडसी खगसो आखडसा आसिआवनि)^९

मिसो हडसि (मोसोडा खन्थडसि)^{१०}
मोमाम्पिनाडा फवाडसिखकन अन्थडसि-अपि
नामतोरि
(साम्पिसोका चाम्पिका आखडसा आसिआवनि)^{११}

ए नि हौ अपि नामतोरि
यु वि छुडसि आखडसा आसिआवनि)^{१२}
ए नि हौ अपि नामतोरि.....

नेपालीमा अनुवाद
ए नि हौ सूर्य उदायो
(पछि परियो जान खोजौ भन्दने कसले होला)^१

मान्छे भगर (यस धर्तीमा त जन्प्यौ)^२
विछोड भैजानु पर्ने के लेखियो कसमा-सुय उदायो
(पूर्वजहरूको चालचलन भुल्दै गयो भन्दने कसले होला)^३

गाउंमा जन्प्यौ, (गाउंमै रथ्यौ हुक्यौ)^४
पुगिस्थितिले कोल्डे फेयो तव पां चेतियौ-सुय उदायो
(अधि बहन विसियौ भन्दने कसले होला)^५

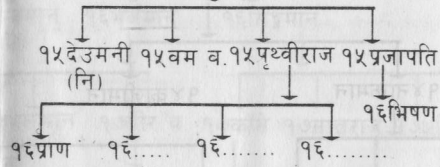
घाम छिदै गयो (वेर भयो जांगर सेलायो)^६
तागत घट्टै गयो पुखाहरू लोप हुँदै गा-सुय उदायो
(सजग भडै जुटौ त भन्दने कसले होला)^७

सवैतर चनाखो भई (चेतनाको बाटो पाहत्या हुँ)^८
आत्माविश्वास जगाई सवैले ध्यान पुयाऊ-सुय उदायो
(सहयोगको ज्ञान मिलाई आत्मवल बढाउँ भन्दने कसले होला)^९

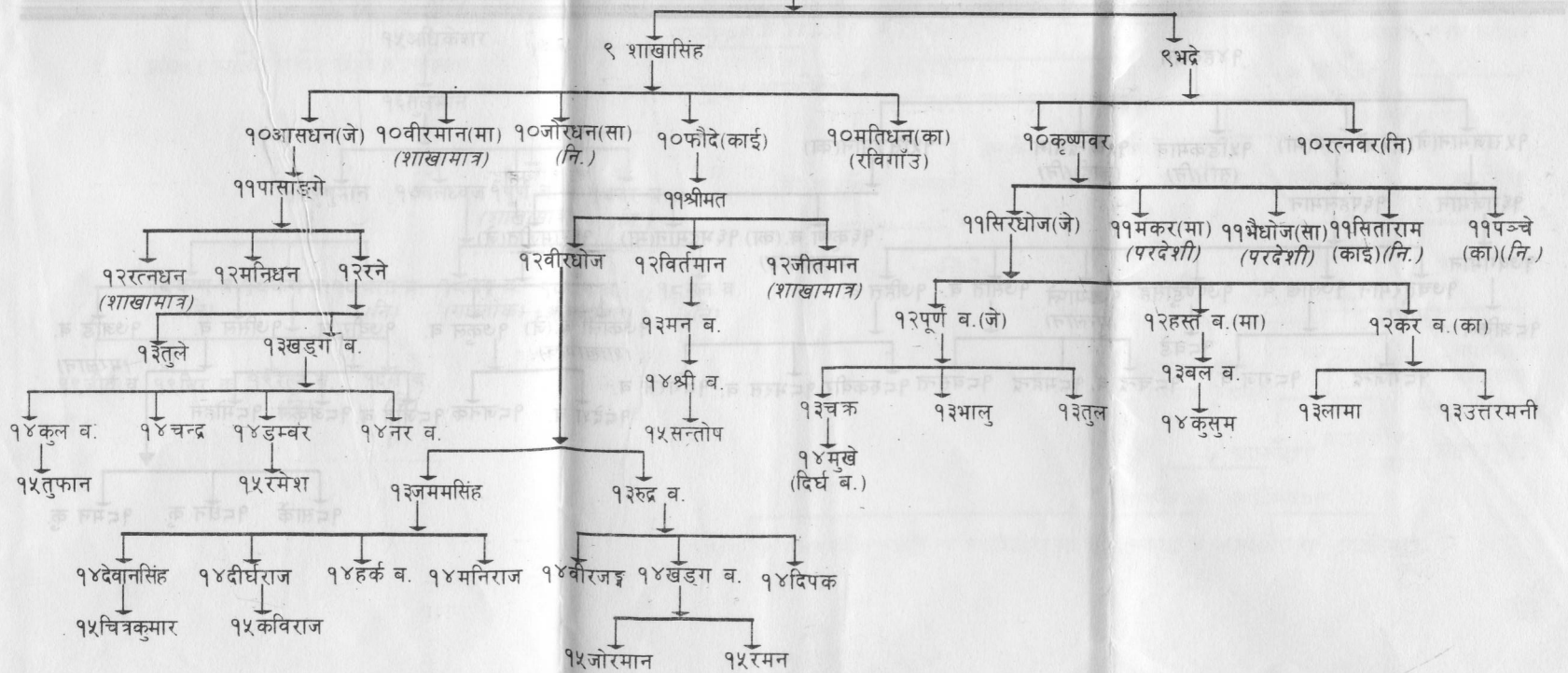
हामी जसरी आयौ (त्यसरी नै जादेछौं पांन)^{१०}
चित्त ब्रह्मानु नभ्याउदै विछोडको दिन पांन त आइयोको नै-
सुय उदायो (होस्टेमा हेसे राई उठौ त भान्दने कसले होला)^{११}

ए नि हौ सुय उदायो
(पछि परियो सचेत हौ भन्दने कसले होला)^{१२}
ए नि हौ सुय उदायो

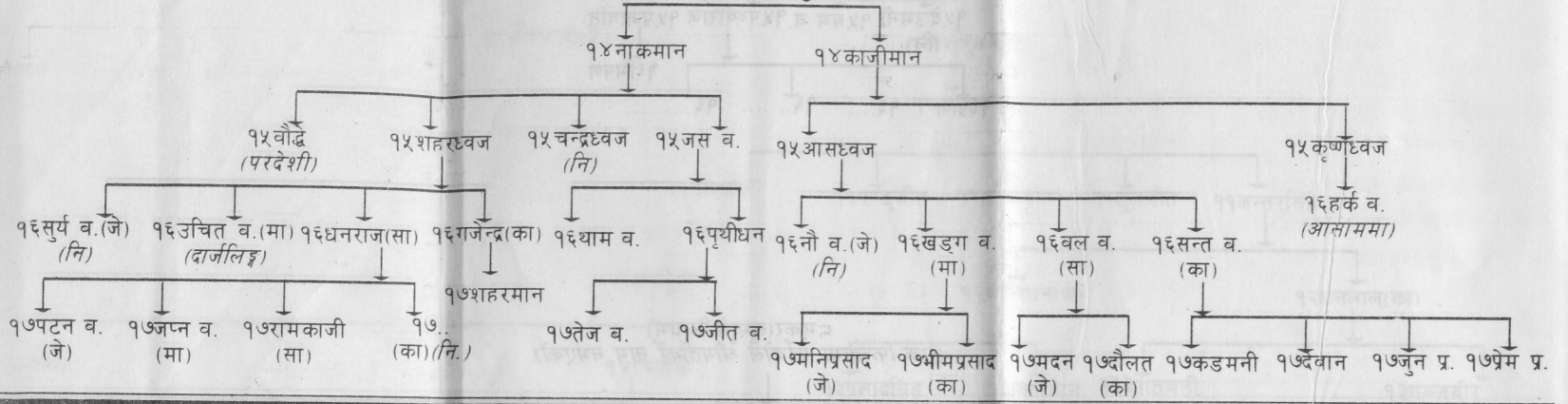
१४खडुग व.

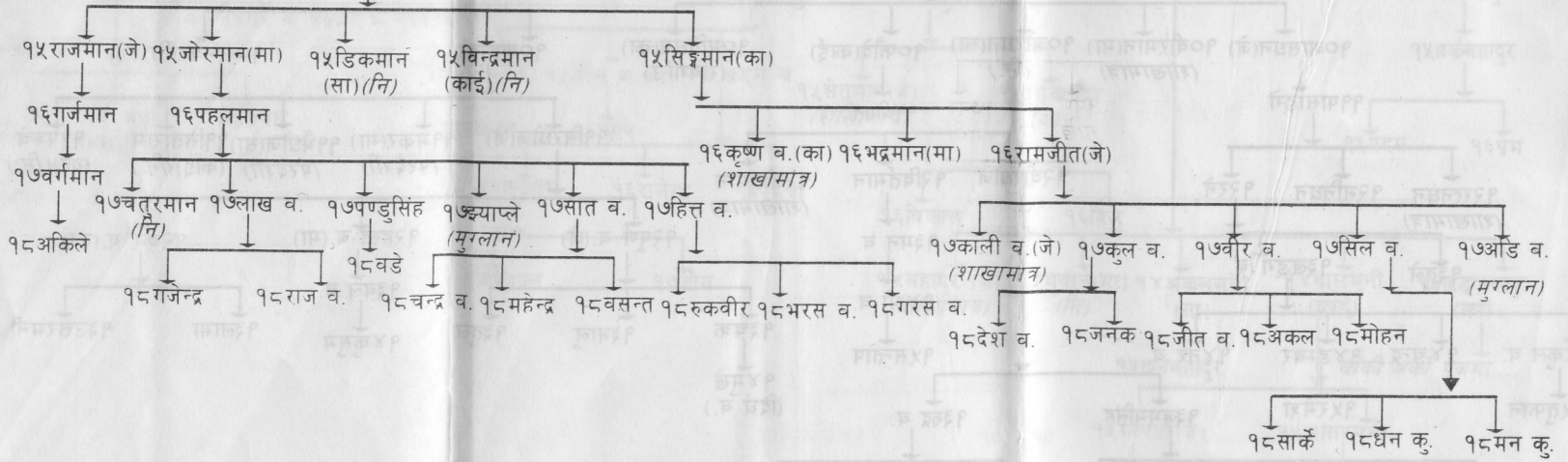
८मुकर(लम्दुसे जियाम्)
(एक फिन्तामा गरेकोले श्रीमतीको नाम नभएको)

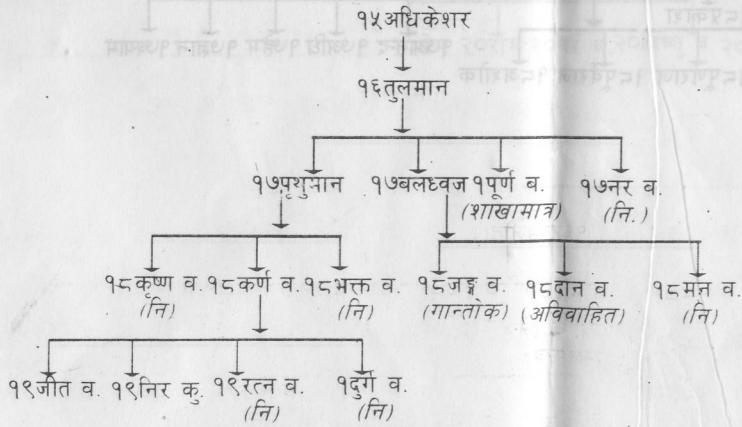
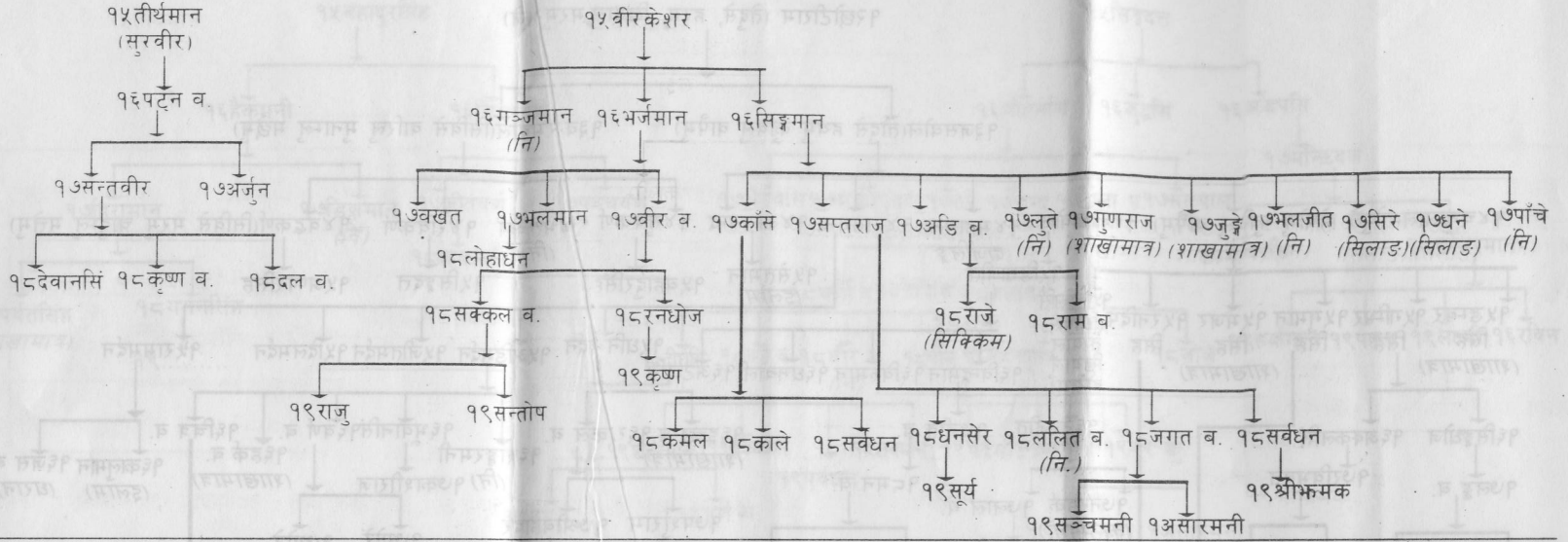

१३ शङ्खवर्ण
(शङ्खु राई)

१४ हर्कधन

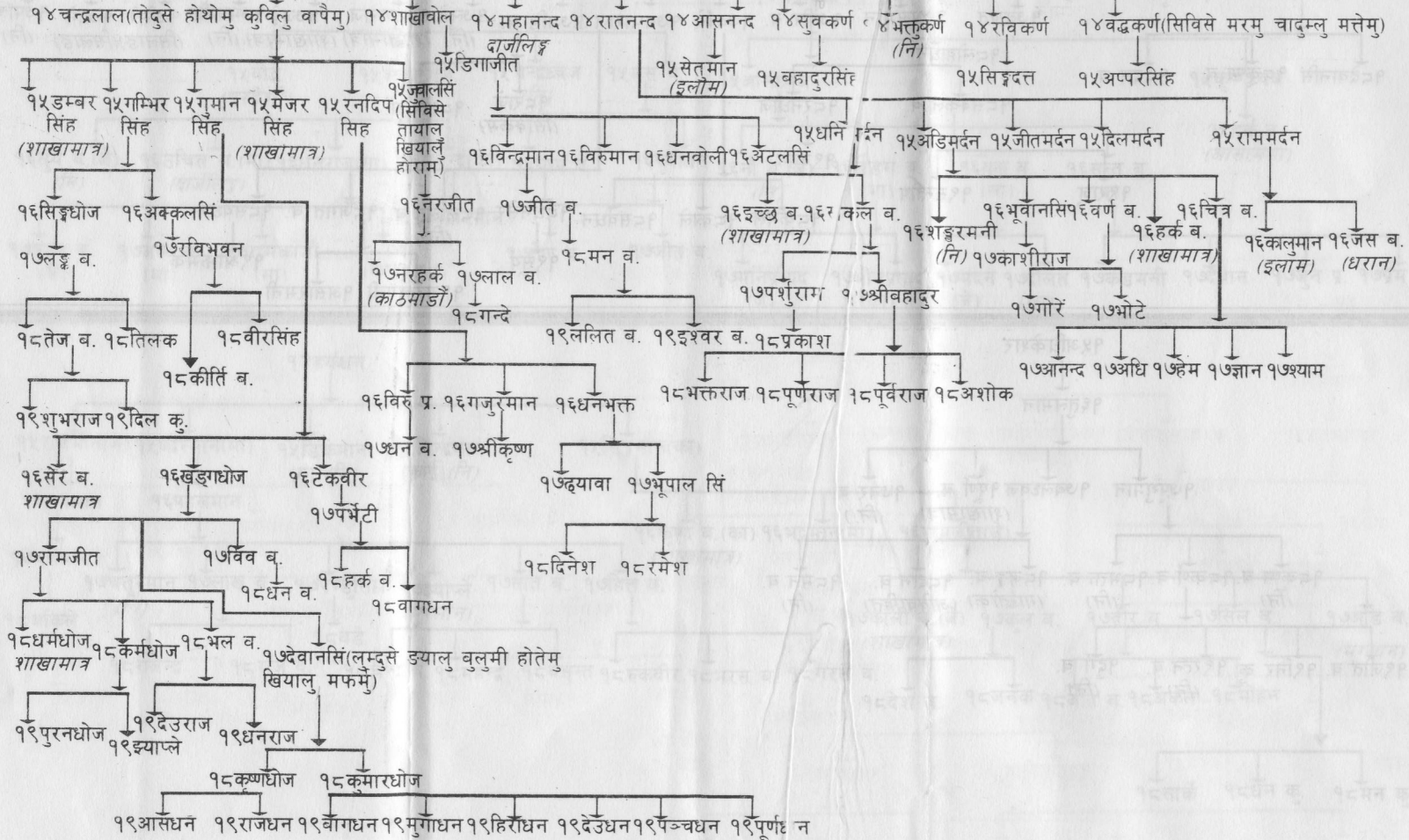

१२छोटीराम (तेदुसे, हरमु, खियालु, मरमु)(जे)

१३जसवोल(तोदुसे हयमु कुविलु वापैमु)

१३व रमवोल(सिविसे वारिलु मुनाम्लु मछेमु)

१५ वहादुरसिंह

१६ हैकमनी

१६ डिगमवर

१ अहिरामान

१ अडिगमान
(नि)

१ जीतवर्ण

१ उपचवर्ण

१८ पर्वतसिंह
(शाखामात्र)

१८ गगनसिंह

१९.....

१८ वाकमनी

१७ भैरवसिं

१७ मकरध्वज

१७ तरे

१७ चन्द्र

१७ ताला

प्र. १७ सतपाल
(नि)

१८ भगी व.

१८ दिपसिं

१८ हस्तवर्ण

१८ दीर्घसिं

१८ वैज व.

१८ वीर व.
(नि)

१८ भाम व.

१८ कृष्ण व.

१८ जोजे

१९ शहरमान

१९ हकवाली

१९ छत्रमान

१९ पदम

१९ धनमान

१९ तर कु.

१९ सिद्ध व.

१९ पूर्ण व.

१९ पूर्वधन

२० प्रेम

२० राम

२० नर व.

२० विष्णु व.

२० दिलीप

२० दिपेश

१५ सिद्धदत्त

१६ मोहनसिं

१६ जुद्धसिं

१६ अजपसिं

१७ मनिध्वज

१८ कवरसिं

१८ कौरमान

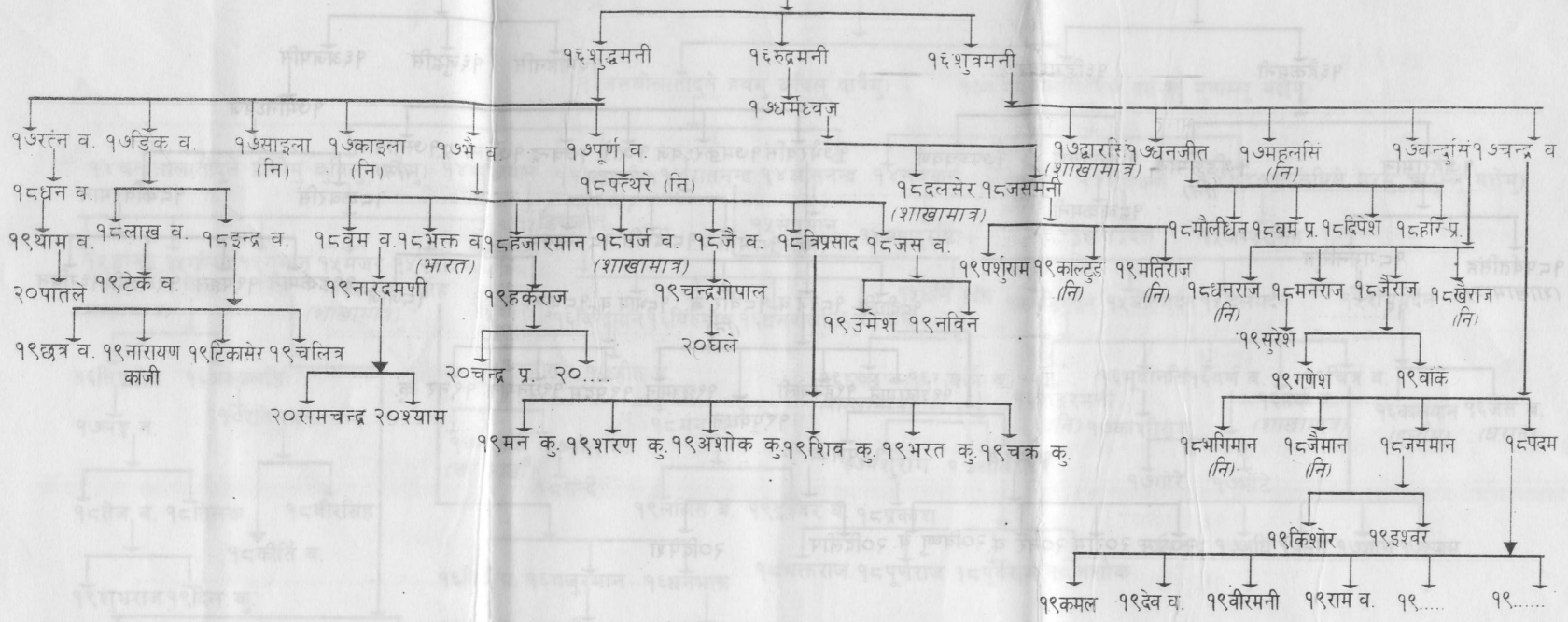
१९ हकमान

१९ पहल

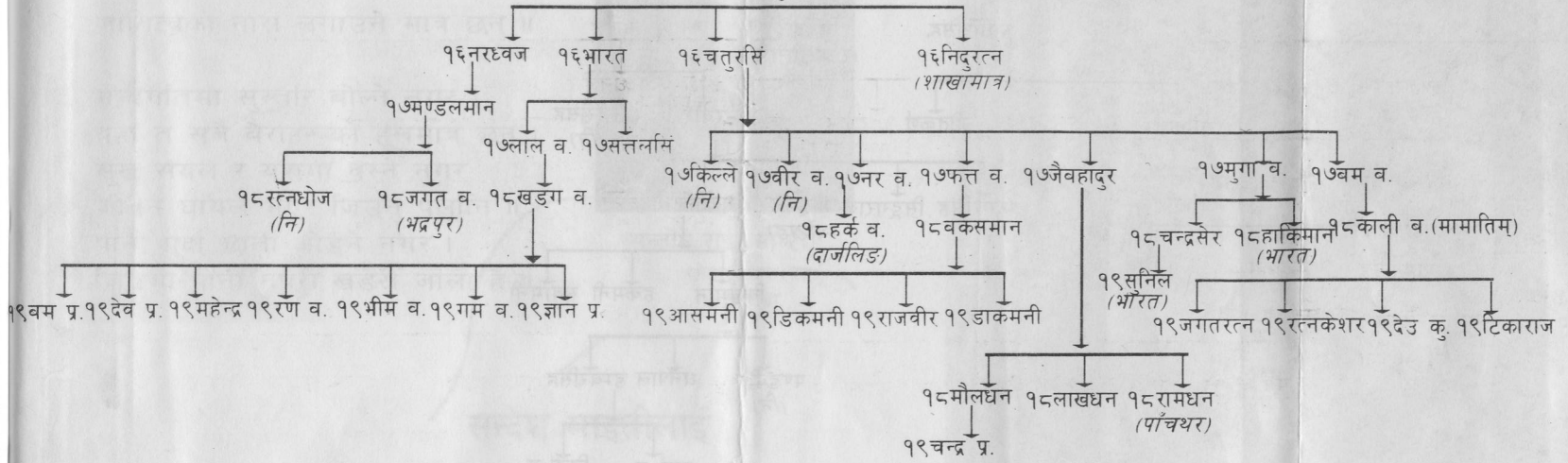
१९ लक्ष्मी

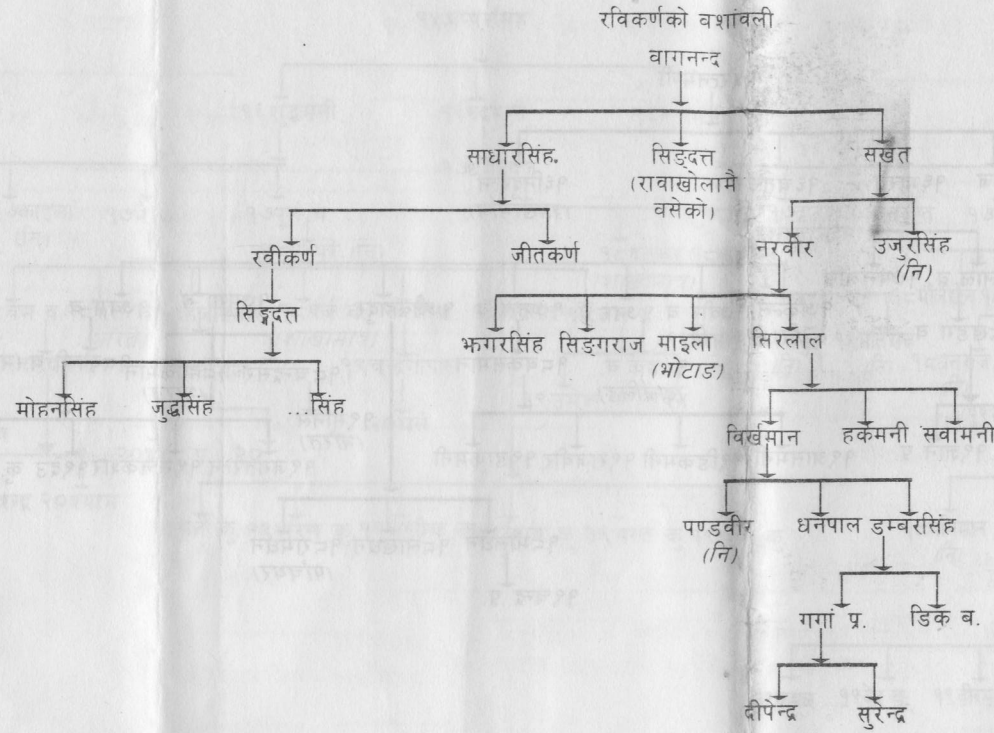
१९ रावेन

१५ अप्परसिंह

१५ रत्नमणी

नोट: सखत रकांसु राई रावाखोलाबाट आएको हो। रवीकर्ण रवी आई बसे। रवीकर्णको काका सखत खान्द्रुड गाउँमा बसेका थिए। रवीकर्णले आफ्नो काकालाई फर्काई सोझाना पद्धतिमा रोज्जा जग्गा दिन्छु भनी सखतलाई रवी ल्याई हालको खेसाड खोकपामा जग्गा दिई राखेका थिए। यी रकांसूहरू अद्यावदि खेसाडमा छुट्टैछन्। यो वशावली संकलन गर्ने क्रममा छोटी रामको दुई छोराहरू मध्ये जेठा छोरा जसबोलको पाँच भाई छोरा मध्ये कान्छो छोरा आसनन्दको छोरा सेतुमान इलाम बसाई सराई गएको भन्ने उल्लेख भएकोले रवीकर्णको वशावली सेतुमानको वशावलीसँग सम्बन्धित रहेको यस संकलकको ठहर रहेको छ। तर यो खोजको विषय नै रहेको पनि अवगत गराउन चाहन्छु। साथै माथि उल्लेखित रकांसू र राईहरूको वशावलीमा कुनै वंशको कुनै हाँगाको नामावली संकलन गर्दा छुट्टन गई उल्लेख हुन नसकेमा संकलक वा *इसिलिम* प्रकाशकका सम्पादकहरूलाई सहि विवरण र तथ्यहरू पत्राचार गरी वशावली प्रकाशन गर्ने कार्यमा सहयोग पुऱ्याउनु हुन अनुरोध गरिन्छ।

सन्देश

यहाँ कडारो भनि होच्याउने नगर ।

जातित्वको नगर लगाउने मात्र छन् ॥

मन्दर्गतिमा सुस्तरि बोल्ने नगर ।

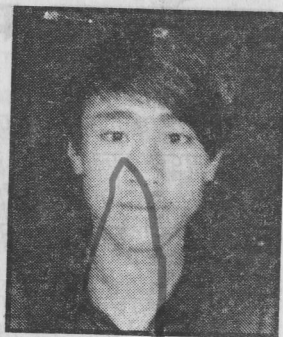
यहाँ त सबै बैराहरूको हूलमात्र छन् ।

सुख सयल र यशमा वस्ने नगर

जीवन घायल भएर जिउनु पर्लानि ॥

पानी पर्दा छाता ओड्ने नगर ।

जिउमा पानी नपरी खडेरी जाला है ॥

सन्तोष राई सोल्टी

खोटाङ्ग सन्तेश्वर
छैराडाँडा

सन्देश माइतीलाई

नेजमाया मरह राई

हाल : भिमसेन टाँख घरान-५

प्रदेश लाग्यौं हे मेरो माइती, एक वचन नवोली
मन किन तिमिले अमिलो पाछौं, चेलीलाई नवभूमी ।
पूकार गर्छु यो चेली सधै, माइतीलाई केही नहोस्
त्यो युद्धभूमि साहसले लड्नु, मन कांतर नवोन्स ॥

मान्छेको मन कमलको फूल भै, निष्पूर नभइदेऊ
चेलीलाई सन्देश दुईशब्द लेखी, बादललाई पठाइदेऊ ।
चेली र माइती संग-संगै खेल्यौं, बालक कालैमा
त्यो नाना तोड्ने फस्दैछौं किन भ्रमको जालैमा ॥

यतिक्दा दिन बितेर आयो, केही खबर दिएनौ
मनको धनी मायाको खानी, निष्पूर न थिएनौं ।
अचानक आज के भयो माइती, विसँउकी चेलीलाई
मन मेरो सधै धुस्छु खन्छु, सम्भेर माइतीलाई ॥
सयपत्री, मखसली उनेर वस्छु, दैलाको ठैलामा
एक चोटी सम्भइ दुखी चेली, तिहारको बेलामा ।
त्यो कोठे थाली पसपतरंगी टिँका, नाड्लोमा फूलमाला
देवतालाई सम्भै भोको पेट वस्छु, माइतीको आंगनमा ॥

सप्तेश्वर महादेव: एक परिचय

खोटाङ्ग जिल्लाको एक विकट गा.वि.स. को रूपमा सप्तेश्वरलाई लिन सकिन्छ। यसको छिमेकी गा.वि.स. हरू जाल्पा, खार्मी, माक्पा र बाक्सिला पर्छन्। वास्तवमा हेर्ने हो भने सप्तेश्वरको भौगोलिक वनावट अति नमिलेको छ। यस गा.वि.स. मा जम्मा साढे पाँचसय जनसंख्या रहेको छ। गा.वि.स. मा बसोबास गर्ने जनजातिहरूमा ब्राह्मण, क्षेत्री, राई, सन्यासी, दमाई, कामी र भुजेल आदि पर्दछन्। केही समय अघि तामाङ र सार्कीहरू पनि रहेकोमा अब उनीहरू विस्थापित भइसकेका छन्।

ऐतिहासिक पृष्ठभूमि:

सप्तेश्वर गा.वि.स. ४ मा पर्ने सप्तेश्वर महादेवको ऐतिहासिक पृष्ठभूमिलाई केलाउँदा पाइने तथ्यहरूलाई सर्वसाधारण सबैको जानकारीको लागि यस लेखमा प्रकाश पार्ने प्रयास गरिएको छ। कुनै समयमा पुनै नाम गरेका पण्डित (सन्यासी) ले सपनामा महादेव, गणेश र शिवजीलाई सप्तेश्वर गा.वि.स. वार्ड नं. ४ अन्तर्गत पर्ने फेदी (गावा र तापखोलाको बीच) भन्ने ठाउँको एउटा डाँडामा अर्वास्थित रहेको देखे, जसलाई गुदुम भनिन्छ। पुनै सन्यासीले राती सपनामा महादेवलाई देखेर विहान आएर गुदुम डाँडामा हेर्दा महादेव, गणेशको वास्तविक स्वरूप जस्तै मूर्तिहरू देखे। निज पुनै पण्डित पाथेका गाँउका हुन भन्ने कुरा ८६ वर्षिय वयोवृद्ध दलवहादुर निरौला (दारेगौडा निवासी)ले बताउनु भएको छ। यसरी महादेवको मूर्ति देखेपछि उनै पुनै पण्डितले त्यस गुदुम डाँडामा एउटा सानो मन्दिर बनाई पुजारीको रूपमा पूजापाठ गरी बस्न थाले। गुदुम डाँडा वरिपरि ठूलो खेत थियो। अहिले पनि

मेमुकला राई

यो खेत छँदैछ। पुनै सन्यासी गुदुम डाँडामा बसी वरिपरिको खेतमा वाली लगाएर बस्न थाले। त्यतिखेरको समयमा उनी थिचोमिचो गर्ने प्रवृत्तिका थिए। त्यसैले उनले आफ्नो धाक, रवाफ देखाउन थाले। गुदुम वरिपरिको खेतमा वाली लगाउँदा उनले अन्य मानिसहरूलाई निकै दुःख दिन थाले। गुदुम वरिपरि महादेवको नाममा दर्ता गरिएको जग्गा बाहेक अन्य जग्गा दारेगौडाली निरौलाहरूको पर्दथ्यो र थोरै जग्गा मात्र १६ आनामा दर्ता थियो। बाँकी ८४ मुरी माटो महादेवको नाममा दर्ता गरिएको थियो।

यसरी ८४ मुरी माटोमा तापखोला छेउको ४० मुरी माटो मन्दिरको पूजापाठ गर्न अक्षताको लागि छुट्याइयो र मन्दिरको पूजापाठ गर्न फुलको आवश्यकता पर्ने हुँदा गुठी राखिएको जग्गाको माथिको जग्गा (हाल महन्तहरूले घर बनाएको जग्गा) लाई फुलवारीको रूपमा राखियो। पुनै सन्यासीले आफ्नो धाक रवाफ देखाइ सबैलाई दुःख दिई रहेकोले दारेगौडा निवासी सिंगवीर

निरौला काठमाडौं गई राजा समक्ष विन्ति पत्र चढाई गुदुम वरिपरिको जग्गा ८४ मुरी माटो मध्ये ४० मुरी माटो महादेवको नाममा र ४४ मुरी माटो १६ आनामा दर्ता गराए। त्यसपछि पुनै सन्यासीलाई गुदुमबाट लखेटे। हालका महन्त भन्छन् उतिखेर सिमसार खेत पारगरी गुदुम पुग्न विषालु सर्पहरूले डस्ने असाध्यै डर भएकोले त्यहाँबाट हाल स्थापना गरिएको फेदीको महादेव मन्दिरमा सार्ने काम गरिएको हो। र, यो महादेव सपनामा पाएको हुनाले धेरैवर्षसम्म सप्तेश्वर महादेवको रूपमा पूजियो र पछि पञ्चायती शासनको उत्तरार्द्धमा गा.वि.स. एकीकरण र विखण्डन हुने क्रममा यो सप्तेश्वरलाई सप्तेश्वर भनी गा.वि.स.को नामाकरण भएको हो। पुनै पण्डितलाई गुदुमबाट लखेटे पछि पूजा गर्ने पुजारीको आवश्यकता महसुस भयो। त्यातिखेर अर्जित र उनका छोरा बौदराज गिरी माक्पामा आई बसेका थिए। यी अर्जित र बौदराज गिरी कहाँबाट माक्पामा आई बसेका हुन् यसको इतिहासबारे उनीहरूको शाखा सन्तान अर्नाभज छन्। त्यसपछि माक्पा गाउँ मुनि भट्यौली भन्ने ठाँउमा आई बसोबास गर्न थाले। यता मन्दिरको पुजारीको लागि महन्तको आवश्यकता त छँदैथियो। तसर्थ सिंगवीरले भट्यौलीवाट ती अर्जित र बौदराज गिरीलाई मन्दिरको पुजारीको लागि फेदीमा ल्याए र मन्दिरको पूजाको सम्पूर्ण जिम्मा दिए। त्यसपछि अर्जित र बौदराज गिरीले मन्दिरको हेरचाह र पूजापाठ गरी बस्न थाले।

समयको सुरुवातमा सिंगवीर भन्ने क्षेत्री काठमाडौंको (हाल त्रिभुवन विमानस्थल रहेको ठाउँ) वाट आएका हुन् भन्ने कुरा ८६ वर्षिया वयोवृद्ध दलवहादुर निरौलाले बताउनु

भएको छ। निज निरौलाको भनाई यस्तो रहेको छ पुनै पण्डित (सन्यासी) पाथेकाका हुन्। उनैले राती सपनामा महादेवलाई फेदीको गुदुम भन्ने डाँडामा देखे। त्यसैले विहान पाथेकाबाट आइ फेदीको गुदुम डाँडामा हेर्दा महादेव, शिव र गणेशको वास्तविक मूर्ति जस्ताको तस्तै देखे। त्यसपछि उनैले यस डाँडामा सानो मन्दिर बनाएर पूजापाठ गर्न थाले। पुनः दलवहादुर निरौलाको भनाइ यस्तो रहेको छ सुरूमा उनका पुर्खा सिंगवीर काठमाडौंबाट राम्रो वासस्थानको लागि जग्गा खोज्दै हिड्दा उत्तर पूर्वदिशा हुँदै खोटाङ्ग जिल्लाको पश्चिममा रहेको धारापानी भन्ने ठाउँमा आइ बसोबास गरे। त्यसपछि खोटाङ्ग जिल्लाकै उत्तरखण्डमा रहेको सप्तेश्वर (दारेगौडा)को तल्लो दारेगौडामा आइबस्न थाले। त्यसवेला यहाँका राई समाजले उनीहरूलाई घञ्चपीर गरेको हुनाले उनीहरू स्थायी ठाउँ खोज्न थाले। सुरूमा उनीहरू तल्लो दारेगौडाको (मुल धारा छेउ) मा बसेका थिए। तर उनीहरूलाई त्यहाँ बस्न उचित लागेन। त्यसपछि माथिल्लो दारेगौडा चाक्सिबोटे, हाल गैराघर भनिन्छ, त्यहाँ ४ पैसामा १६ आना जग्गा पाय गरे र त्यहीँ स्थायी रूपमा बस्न थाले। त्यस समयमा कादेल (जाल्पा गा.वि.स.) र दारेगौडा रैकर जग्गा थियो। ती रैकर जग्गामा बस्ने प्रत्येक राईहरूले राजालाई जनैल खान्की वृभाउनु पर्थ्यो। जनैल खान्की १० पैसाको हुन्थ्यो। राजालाई जनैल खान्की वृभाउने जाने आउने क्रममा सिंगवीरको परिचय काठमाडौं जाने आउने राईहरूसँग भयो। त्यसैले सिंगवीर पनि ती राईहरूसँगै आई दारेगौडामा बस्न थाले भन्ने कुराको दावी उहाँले गर्नु भएको छ।

कथा व्यथाभिन्न जीवन

विष्णुकला सप्तम राई 'आर्तनाद'
वाक्सला-४

छ। पूर्वमा हेर्ने हो भने वाक्सला, बासपानी, खाताम्छा र पाथेकासम्म पैदल वाटो जोडिएको छ। त्यस्तै गरी फेदी हुँदै दांगौडा, चन्चलु, हम्बकु, कपिलासगढी र चीनागढी हुँदै त्रिलिम दुङ्गासम्मको वाटो जोडिएको छ।

आवश्यक सुभावहरू :

हाल यो सप्तेश्वर महादेव अति जीर्ण अवस्थामा छ। यहाँका महन्तहरूले अति वेवास्ता देखाएका छन्। चार पाँच घर महन्तहरूले प्रत्येक विहान पूजापाठ गर्दछन् तर मन्दिर लगायत यसको वरिपरि अति फोहोर मैलाले दुर्गन्धित वातावरण छ। त्यसैले धर्मावलम्बीहरूको पूण्य भूमिको रूपमा यस मन्दिरलाई लिने हो भने हामी सबैको कल्याण हुनेछ। यस जीर्ण अवस्थामा रहेको मन्दिरमा सप्तेश्वर महादेवको जीर्णोद्धार गर्ने हो भने हामी टाढा टाढाको मन्दिरमा धाउनु पर्ने बाध्यता पर्ने छैन। हामी आफ्नै गाउँ ठाउँको मन्दिरमा पूजापाठ गर्न सक्छौं। त्यसैले प्रत्येक धर्मावलम्बीहरूले यस सप्तेश्वर महादेवको जीर्णोद्धार गर्न आवश्यक छ। नाजकको तीर्थ हेला भने भै सबैले वेवास्ता गर्नाले हामीले आफ्नो हृदय रूपी देवत्वलाई भुल्नु छौं। अर्घ भगवानहरू देश देशान्तर दुन्दो फिदा आफ्ना पाउ जहाँ राखे त्यही देवत्वहरूको स्वरूप उत्रिएको पाइन्छ। त्यही स्वरूप सप्तेश्वर महादेव पनि हो। तसर्थ भगवानको आराधना र भक्ती गर्नेहरूले यसको विकास र संरक्षण गर्न सके यसको ख्याती बढ्नेछ र अन्ततःगोत्व यसको फाइदा भक्तहरूले मात्र होइन संस्था, देश, जनता सबैले पाउनेछन्। र, अन्त्यमा भन्नुपर्दा यही चाहना र इच्छा सप्तेश्वरवासीहरूको रहको छ।

सप्तेश्वर महादेवको बारेमा महन्त भोलानाथ गिरीको भनाइ यस्तो रहेको छ। सुरूमा हाम्रा बाजे अजित गिरि माकामा बसाइ आएका हुन्। त्यसपछि रावाखोला भट्यौली हुँदै सप्तेश्वर मन्दिर स्थापना भएपछि मन्दिरमा महन्त चाहिएको हुँदा हाम्रा बाजे अजित गिरीलाई यहाँ बोलाएर ल्याएको हो। तसर्थ सप्तेश्वर महादेवको संस्थापक पुनै पण्डित नै हुन्।

मन्दिरको भौगोलिक अवस्थिति :

यस महादेवको भौगोलिक अवस्था रावाखोला र तापखोलाको बीचमा रहेको फेदी भन्ने असाध्यै रमाइलो ठाउँमा छ। रावाखोलाको करीव १०० फिट उचाइमा रहेको यही फेदीको मूटमा रहेको छ यो सप्तेश्वर महादेव। यस महादेवको वरिपरि चूवाका पुराना रूखहरू छन्। त्यस्तै गरी मन्दिरको छेवैमा एउटा ठूलो सिमल र वरको रूखपनि छ। मन्दिरको वरिपरि घुम्दा साँच्चै निकै रमाइलो लाग्छ। रावाखोलाको चिमो हावा मन्द गाँतमा सिर्गिरि चालेरहन्छ र यसले अशान्त मनलाई शान्त बनाउँछ। वास्तवमा सप्तेश्वर महादेवको महिमा जाति छ त्यति नै यहाँका खेतहरूको पनि छ। मसीरमा धान भुल्दा किसान र वटुवाको मन प्रफुल्ल बनाउँछ। यो फेदी चारै दिशाको चौवाटोमा पर्दछ। उत्तरमा हेर्ने हो भने फेदी हुँदै तुलसिङटार, राखा, वाङ्गदेव, वादेल र सुङ्गदेवसम्मको मानिसहरू यही वाटो हिंड्ने गर्दछन्। पश्चिममा हेर्ने हो भने भट्यौली, माकामा, ऐसेलुखर्क र बाकाचोल हुँदै सोलु जिल्लाको वाटो जोडिएको छ। दक्षिणमा हेर्ने हो भने हौचुर, खापा हुँदै दित्तल, रम्बुवा र आंखलदुङ्गा जिल्लाको पैदल वाटो जोडिएको

विडम्बना। आफ्नै जीवन नै अनभिज्ञ छ आफैसग, कसलाई के थाहा। आफ्नो अगाडिको बाटो कस्तो छ र त्यो बाटोमा कसरी हिंड्नु पर्छ भनेर। कसले यहाँ जीवनको अगाडिको बाटो हिंड्ने पाइलाहरूमा ठाउँहरूको अवलोकन गरेर अभ्यास गरेको हुन्छ र जाति दिमागीरूपले अभ्यास गरे पनि उसँग परिणामपछि उसले सोचेजस्तो गर्न नै सक्दैन। उसले एक न एक ठाउँ गल्ती गर्छ नै। त्यो गल्तीले दुखी भएर ऊ अवश्य नै रुन्छ। फरक यति हो, कोही होस् गर्दा गर्दै लड्छ जीवनको गोरटोमा भने कोही वेहोसी मै लडेर होसमा रुन्छन्। तर आखिर रुवाई त दुखकै हुन्छ। त्यसपछि जीवन घाइते हुन्छ। घाइते जीवनसँग हिंड्नु मान्छेलाई धेरै गाह्रो हुन्छ र त्यो मान्छे मर्न चाहन्छ। तर... तर भावीको मिति पनि कहाँ जीवनको यति नाजक छ र अचम्म त यो छ मान्छे एकचोटी मरेपछि बाँच्न तर यहाँ पल पलमा मरेर बाँच्ने मान्छेहरू पनि धेरै छन्। औपचारिकरूपमा मर्न जाति सजिलो हुन्छ मान्छेलाई अनौपचारिकरूपमा मरेर बाँच्नु त्यति नै गाह्रो हुन्छ। अचम्म त यहाँ जीवनदेखि दिक्क मानेर अनौपचारिकरूपमा मरेर बाँच्नेहरू पनि छाती खोलेर हाँसरेका छन्।

बाध्यता या विवशतामा। यहाँ सत प्रतिशत मान्छेहरूमा सत प्रतिशत नै अनौपचारिकरूपमा मरेका छन्। म ठोक्नुवा गरेर भन्न सक्छु तर फरक यति हो कोही सम्पन्न परिवारका मान्छे मर्छन् उनीहरूहरूलाई धन, मनले बचाएका हुन्छन्, कोही विपन्न परिवारका मर्छन् उनीहरूलाई मन, माया र त्यागले

बचाएका हुन्छन्। तर कोही यस्ता अभागी मर्छन् जसलाई बचाउनको निमित्त धन, मन, त्याग केही हुँदैन। तिनीहरू पल पलमा आफै कालको मुखमा पर्छन् र कालले जवरजस्तीसँग उनीहरूलाई ओकलिदिन्छ। उनीहरू जीवन मृत्युको साँघुमा अडिएर बाँचेका हुन्छन्। यस्तो जीवन प्रत्यक्ष जिउँदो लाससरी देखेर पनि हामी केही गर्दैनौं। किनभने स्वार्थ बिना संसार चल्न सक्दैन। गहिरिएर सोच्ने हो भने यो भनाई सत्य छ र हामी प्रत्येक मान्छेमा स्वार्थपन हनुपनि स्वाभिविकै हो। जे कुरा पनि सीमितता हनुपर्छ तर हाम्रो स्वार्थको सीमितता छैन सीमा भन्दा बाहिर छ।

बिहानीको मिर्मिरलाई कुहिएको घुम्टोले छोडेको थिएन, चन्द्रमुखी अनुहार देखाएर चम्कीने ताराहरू कालो वादलभित्र मस्त निदाइरहेकै थिए। मेरो परेलीलाई केही समय अगाडि नै निद्रा देवीले छोडेर गडसकेकी थिइन। मन त्यसै उदास उदास थियो। भ्यालबाट आएको चिसो हावासँग पल्टेर मन भुलाइरहेकी थिएँ। ठीक यही समय मेरो कोठाको ढोकाका कसैले आवाज दियो। म भास्कन्दै ढोका खोल्न गएँ। कोठाको ढोका खोल्दा मैले केही देखिन तर अलि पर मैले एउटा यस्तो मान्छे देखे जसलाई मैले त्यो कोठाको सुनसान वातावरणमा तिनी मेरो ढोकाको अलि पर नैराश्रयता अनुहार बोकेर अनकनाइरहेकी थिइन। लाग्यो उनलाई हेर्दा, उनको कपाल उनले वर्षौंदेखि कोरेकी छैनन्। उनका हात खुट्टाहरू मैला थिए। मैलामाथि उनको नग्राहरू लामा लामा थिए। उनका हात खुट्टाहरू फुटेर फुटेका ठाउँहरूमा माटोहरूले भरिएका थिए।

उनको अनुहार विभिन्न रंगका फोहोर मैलाले पोतिएका थिए। उनले टुका टुका कपडाले आफ्नो शरीर ढाकेर पूरे (रूपमा) जुटको बाराको घुम्तो ओडेर आएकी थिइन, मेरो प्रत्यक्ष नजरमा।

उनलाई देखे विविक्रम म त आत्तिएँ। म स्वयं उसलाई देखेर भस्किएँ तर उनी केवल भोक्राइरहेकी थिइन। आफूलाई सम्हाल्दै स्वयं सोचे। खान नपाएर केही खानेकुरा माग्न आएकी होली भनेर। उसको दर्दनाक स्थितिभित्र म स्वयं भावविह्वल हुँदै एक गिलास दुध दिएँ। तर उसले नखाने सकेत गरी दुधको गिलामदेखि अलि टाढा सरी। फेरि सोचे, लाउनेकुरा नभएर लुगा पो माग्न आएकी हो कि भनेर मैले ओट्टिरहेको घुम्तो दिएँ, तर ऊ मदेखि त्यसै त्यसै डराई अनि डरले काम्दै फेरि उ अलि पछि सरि। म छक्क परे। आखिर त्यो केटी को हो ? र, किन आई मेरो कोठामा ? म यही सोच थाले। ऊ डरले कामीरही। उसको त्यो हालत जति विचलित थियो म त्यो भन्दा धेरै नै उसको स्थिति देखेर विचल्ली भएँ र उसलाई भित्र कोठामा पस्ने अनुरोध गरे। तर उ भन डराई। मैले मेरो ममतास्पर्शी हातहरूले अगालेर उसलाई भित्र हुले। आखिर उ को हो ? मसंग के चाहन्छ ? यही प्रश्न एकोहीरो दोहोरिरह्यो म भित्र। जब कोठाभित्र पसी, ऊ ढोकाको छेउमा डराई डराई बसी र चारैतिर मेरो कोठामा आँखा डुलाएर हेर्न थाली मैले उसलाई हेरिरे।

एकाम्सी उसको नजर मेरो दराजमाथिको पूरानो एल्बममा गएर अडियो। जहाँ मेरो वाल्यकालको फोटो थियो। मेरो अतीत त्यो एल्बमभित्र ताजा थियो। ऊ एकोहीरो एल्बमलाई हेरिरी र मैले उसलाई एल्बम हेर्ने भनी सोध्दा उसले हेर्नेको सकेत मलाई टाउकोले दिई। मैले एल्बम निकालेर उसको अगाडि लगेर पन्टाइडिन थाले। एल्बमको पहिलो पानामा मेरो वाल्यकालको फोटो थियो जुन फोटो देखेर ऊ

भावुक भई। अर्को पानामा मेरो माथिल्लो घरको ठूली कान्छीसँग खेल्दै गरेको फोटो थियो जुन सानैमा शहर पसेकी थिइन त्यो देखेर ऊ अलि अलि हाँसी। अर्को पानामा मेरो पल्लोघरको सानीसँगको बाखा चराउदै गरेको फोटो थियो जुन सानी सानैमा घरबाट भागेकी थिई, त्यो फोटो देखेर भनै हाँसी। अर्को पानामा तल्लो घरको कान्छीसँग भाडाकुटी खेल्दै गरेको फोटो थियो जुन कान्छी सानैमा गलेचा बल्न शहर पसेकी थिई। त्यो फोटो देखेर उ आवाज निकालेर थोरै भए पनि खुशीले हाँसी।

तब मैले चिने उनी को हुनु, उनी मैरे वाल्यकालको साथी ठूली कान्छी, सानी मध्ये एउटी हुन्। सानैमा छुट्टिएकोले उनी यिनै हुन भनेर मैले ठम्याउन सकिन्। म त्यसै दुःख सुखले आत्तिएँ र हतार हतार मेरी आमालाई बोलाउन, उनलाई मेरो वाल्यकालको साथी चिन्न लगाउन माथिल्लो तला उक्लार्ण र आमालाई लिएर तल भर्दा उनी मेरो घरको गेट बाहिर पुगिसकेकी थिइन। मैले हतारै बोलाउँदै भने ठूली कान्छी म तिम्रो वाल्यकालको खेल्ने साथी। उनी नसुने भनै गरी गडन, फेरि मैले बोलाएँ, सानी ! उनी आफ्नै सुरमा हिंडिरहन र मैले चर्को स्वरमा कान्छी म तिम्रो वाल्यकालको भाडाकुटी खेल्ने साथी। उनी मेरो आँखाबाट ओभेल हुँदै गइरहेकी थिइन।

अभ पनि म मेरो जीवनको लामो यात्रामा उनलाई पाइलै पिच्छे भेट्छु तर उनी बोल मान्दिनन् मसँग। कुनै बेला उनी धोवीखोलामा नुहाई धुवाई गरिरहेकी हुन्छन् त कुनै बेला उनी कन्टेनरमा खान खाइरहेकी हुन्छन् भने कहिले फोहोरको ब्रासमाथि कहिले मीठा निन्द्रामा हुन्छन्। उनी मैरे वाल्यकालको साथी ठूली कान्छी, सानी, कान्छीमा एउटी हुन तर उनी मलाई आफू को हो बताउदिनन् किन उनी मसंग अनभिज्ञ हुन चाहन्छन्।

शुभ-कामना छ "इसिलिम" तिमीलाई

डिल्लीसत्म राई सप्तेश्वर ३

हाल: Gurkha contingent
s/ Guard coy 3 Platoon
Mount Vernon camp

अन्धकारमय वस्तीहरूमा,
आँखा देख्न मात्र हैन
यहाँ, कलिला मुनाहरूका
वाक्य फुट्न सकिरहेका छैनन्
यहाँ, सक्छौ भने "इसिलिम"
अमृतमय प्रकाश लिएर आऊ।
यहि छ शुभ-कामना तिमीलाई।

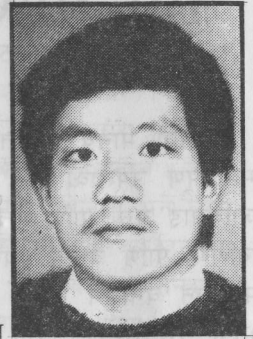
चार जात छत्तीस वर्णको देशमा
हत्या, आतङ्क र अन्याय दोहोरिरहेछ यहाँ,
विन्ति छ, गएका वृद्धका सन्देशलाई,
अनुरोध गरी फर्काई देऊ
शुभ-कामना छ तिमीलाई।

वसन्तमा मनमोहक वनाई दिने,
ती चाँप गुराँस अनि सुनखरी यहाँ,
ती वस्ती वन पाखालाई नै अंधारो वनाई,
विलाएको छ, अस्ताएको छ,
ती रून्चे वस्ती, वन पाखालाई छिचोल्ने,
प्रकाशमय सूर्यपुञ्ज खोजेर ल्याई देऊ,
यहि शुभ-कामना छ तिमीलाई।

यी अन्धकारमय वस्तीहरूमा,
जुट्ने र फुट्ने क्रम निरन्तर चलिरहेछ यहाँ,
न्याय एकताको सन्देश वनि,
स-सानो भूगोलसम्म भरिदेऊ तिमी,
यही शुभ-कामना छ तिमीलाई।

ती ठिहीले वस्तीहरू भित्रका,
स्वभिमानी मष्तिष्कहरू
विस्फोटका भावना बोकी,
भौतारी रहेछन् यहाँ,
एकपल्ट विन्ति गर्छु,
अटल साहस बोकी तिमी,
सानो भूगोलको वस्ती वनाइ,
छाडीदेउ यहाँ,
यहि शुभ-कामना छ "इसिलिम" तिमीलाई ॥

चित्कार

धनप्रसाद सोरच राई

मेची रूदैछ यहाँ
काली रूदैछ यहाँ
सिङ्गे नेपाल आमा
रूदैछिन् यहाँ
विशाल नेपाल
आमाको छातीमा
आफ्ने सन्ततीहरूका
नातो रगत बग्दैछ
यहाँ।

मेचीले भन्छ, म निर्दोष छु
कालीले भन्छ, म निर्दोष छु
मेची र काली निर्दोष त दुवै छन
खोज्नु नै पत्थो, आफ्नो अधिकार
गर्नु नै पत्थो, कर्तव्य पालना।
त्यसैले त,
हृदय भएर पनि हृदयहीन भएछ मेची
विवेकशील भएर पनि विवेकहीन भएछ काली
तंछाइ मछाइ गर्दै मेची र काली
कुरूक्षेत्रमा युद्धको दौड गरिरहेछन
युद्धको विगुल घन्काइरहेछन
युद्ध गरिरहेछन्, अन्धाधुन्दा
गोली चलाई रहेछन
लडिरहेछन्, मरिरहेछन् मारिरहेछन
हारजीतको दौड गरिरहेछन्
युद्धको खेल खेलीरहेछन्
हजारो निर्दोष लासहरूलाई छुँदै र अङ्गमाल गर्दै
स्यावास,
भाग्य भएस मेची र काली भन्दै
भावविह्वल भएर
छातीमा मुडकी वजाउँदै
रूदै कराउँदै वेहोश भएर आमा
त्रिच्यारहेछिन्
यो युद्ध रोक्नुपर्छ
यो युद्ध छेक्नुपर्छ।

दुमी भाषा किन कम बोलिन्छ ?

खगंगा राई

खोटाङ्ग सप्तेश्वर-३

भाषा मानव सभ्यताको सबैभन्दा महत्वपूर्ण उपलब्धि हो। जसले मानव जातिलाई अन्य प्राणि भन्दा विकसित र विशिष्ट प्राणि बनाई पृथक अस्तित्वको पहिचान बनाउन सक्षम बनाएको छ। भाषा, धर्म, संस्कृति बिना कुनै पनि जात जातिको प्रगति र उन्नति हुन असम्भव मात्र होइन अकल्पनिय हुन्छ। त्यसैले एउटा जातित्व पहिचानको अलवा भाषा, धर्म र संस्कृतिलाई जर्गेना यानी संरक्षण गर्न अत्यन्त आवश्यकिय जिम्मेवारी देखिन्छ। त्यसैले दुमीराईहरूको एउटा छुट्टै गहनाको रूपमा भाषा, धर्म र संस्कृति छ। यी दुमीराईहरूको विशेषगरी भाषा एउटा स्त्रीको खिड्दै गएको मून्दी जस्तो भइराखेको छ। यो खिड्दै गएर लोप भई एउटा दुमी जाति जो गहना बिनाको कुरूप महिला कुनै कालन्तरमा बन्दैछ, भन्ने डरले चासो राखेर विभिन्न संघर्षको प्रतिफल "दुमी किराँत फर्नासिकम" भन्ने संस्था चतुरभक्त राईको अध्यक्षतामा २०५५ पौष २१-२२ गते खोटाङ्ग बाक्सिलामा वृद्ध दुमीराईहरूको साथ सहयोगमा स्थापना गरिएको छ। स्थापनाकालदेखि नै विभिन्न ठाउँमा छरिएर रहेका दुमी राईहरूलाई एउटै भाषा, धर्म र संस्कृतिमार्थि आस्था राख्दै आफ्नो मौलिक धर्म, भाषा र संस्कृतिको संरक्षण र सम्बर्द्धन गरी लोपहनबाट जोगाउनु पर्छ भन्ने मानसिकताले विभिन्न कदमहरू अगाडि बढाइएको छ। यसरी संस्थाको मूल उद्देश्य

र लक्ष्यलाई प्राप्त गर्न दुमी राईहरू बसोबास गरिरहेका विभिन्न स्थानहरूमा दुमी किराँत प्रारम्भिक समिति वा सम्पर्क मञ्चसमेत गठन गरिसकिएको छ।

यसरी मञ्च र समिति गठन गरिएको ठाउँहरूमध्ये काठमाडौं, धरान, दिक्तेल आदि पर्ने आउँछ। र, यस स्थानमा गठित समितिहरूले आफ्नो संगठनको उद्देश्य अनुरूपको कार्यक्रमहरू पनि संचालन गर्दै आइरहेका छन्।

दुमी किराँत राईहरूलाई एउटै संगठनको छत्रछायाँमा गोलबन्द भई जोश र जागरका साथ संस्थाको लक्ष्य र उद्देश्य प्राप्त गर्न विभिन्न कार्यक्रमहरू गर्ने सोच भए तापनि यसले निरन्तर गति दिन नसकेको हो कि भन्ने डर देखिन्छ। किनकि गएको सालको दिपावलीमा (दुकिराफ) काठमाडौं प्रारम्भिक समितिको संयोजकत्वमा देउसे भैलो खेलेजस्तै यो वर्ष त्यस्तो कार्यक्रमको आयोजना गर्न सकेन। (दुकिराफ) काठमाडौं प्रारम्भिक समितिको आयोजनामा काठमाडौंमा बसोबास गर्दै आएका दुमीहरूको बीचमा पारस्परिक सहयोग र सदभाव अभिवृद्धि गर्ने अभिप्रायले वनभोजको पनि आयोजना गरिएको थियो। सो कार्य पनि यो वर्ष सम्पन्न हुन नसक्दा संस्थागत कामको निरन्तरतामार्थि प्रश्न चिन्ह प्रकट हुन्छ। यस्ता प्रारम्भिक समितिले गाउँका दुमी वर्गमा जनचेतना ल्याउने देखिएता पनि शहरमा अलि कठिन

भएको देखिन्छ। यहाँ विभिन्न कारणहरूको प्रभावले गर्दा अलग-अलग धारणा र मानसिकताको विकास भएको देखिन्छ। जो पहाडमा वाल्यकालदेखि नै दुमीहरूको ठूलो समाजमा हुर्के बढे (जहाँ दुमी भाषा पनि बोलिन्छ) उनीहरूको समाज, घर परिवार सबै आफ्नो भाषा बोल्छन् भने उनीहरूको बालबालिकालाई आफ्नो भाषा बोल्न पूर्ण सक्षम हुन्छन् भने विस्तारै विस्तारै आफ्नो रीतिरिवाज, चाल-चलन सबै आफैँ सिक्दै जान्छन् र भाषा पनि बोल्न सक्छन्। न कि उनीहरूलाई सिकाइरहनु नै पर्छ। तर पहाडैमा जहाँ दुमी समाज पनि सानो छ र परिवार अन्य जात जातिको बसोबास बाक्लो छ भने आफ्नो भाषाबाट आफ्नो छोरा छोरीलाई बाबुआमाले बोलाई नदिँदा दुमी भए पनि आफ्नो भाषाप्रति कम रुचि जागी गाउँमा समेत भाषा खिड्दैछ। यसको अलवा आमा चाहिँ कतै टाढा (अन्य भाषा समुदाय)बाट आएको छिन् र उनी आफ्नो भाषा (वान्तवा, साम्पाङ्ग, नारछरिङ्ग, कोयी, थुलुङ्ग, कुलुङ्ग आदि) बोल्दै आइरहेकी छिन् भने आफ्नो छोरा छोरीलाई (आमासँग छोराछोरीको वढी हेल्मेल हुन्छ) सिकाउन थालिन्छन्। यसरी समाज अनि आफ्नो पूर्वाको कमजोरीबाट भाषा धर्म संस्कृतमा खिया लागिरहेछ।

अब यता शहरको भन्नु अत्यन्त दुःखनीय व्यथा छ, भाषा संस्कृतिमार्थि। गाउँबाट पेशाले शहर पसेका, अनि विदेशतिर गएर फर्किएर शहरमै बसेका र ब्रिटिस सेना र सिङ्गापुर पुलिसबाट अलिकति त्यो देशको सेवा गरेवापत् आय आर्जन गरी ल्याएको त्यो पोको यतै शहरमै घर

बनाई बसेका छन्। उनीहरूलाई आफ्नो धर्म संस्कृति त थाहा छ तर आफ्नो भाषामा मजाले जिब्रो पटकान भन्ने सक्छन् तर उनीहरूमा अलिअलि विदेशी हावा पनि घुसेको हुन्छ। र, आफ्नो छोरा छोरीलाई आफ्नो भाषा सिकाउन विसन्छन्। जानी नजानी अंग्रेजी भाषा बोल्छन् भने छोरा छोरीहरू हिन्दी फिल्मको प्रभावले हिन्दीमा बोल्दा आफूलाई भाषाविद् सम्झन्छन्। यसरी आफ्नो रीतिरिवाज र भाषा विसर्पछि के जान्ने ? आधुनिक संचार माध्यमको प्रभाव र हिन्दु धर्म, संस्कृति र हिन्दी भाषाको अतिक्रमणले गर्दा दुमी भाषा लगायत यहाँका आदिवासीको मौलिक भाषा, धर्म, संस्कृति लोप हुने अवस्थामा पुगेको छ।

दुमी भाषाको ठाउँमा अंग्रेजी भाषा र अगेना पूजा, भूमि पूजा चाम्चे र छमदममा (राईहरूको ठूलो कुल पूजा) नाच्ने खट्टाहरू डान्स रेष्टुरेन्ट, डिस्को नाच्न सक्छन् भने, अब दुमी राईको यी बालबच्चालाई आफ्नो भाषा धर्म संस्कृति सिक्न बढो गाह्रो पर्छ। आफ्नो भाषा आउँदैन। दुमी भन्ने कि अन्य जाति ?

म आफैँलाई आफ्नो भाषा आउँदैन। कि यो मेरो कमजोरी हैन मेरो समाज र परिवारलाई दोष दिन्छु। तर मेरो चाहना भनेको दुमी भाषा लोप हुन नदिनु हो। गएको वर्ष काठमाडौं प्रारम्भिक समितिको पहलमा शान्तिनगरको वेविलोन स्कूलमा दुमी भाषाको कक्षा संचालन भएको थियो। उक्त कक्षामा दुमी भाषाका विद्यार्थी म पनि थिएँ। पढ्दै जाँदा ज्यादै अप्ठ्यारो लाग्यो, तर पढ्नु पर्छ भन्ने सोचाई चाहिँ राखेको थिएँ। त्यतिनै बेला एकजना बहिनी,

(फर्निसिकम सदस्यको छोरी) लाई दुमी भाषा सिक्न आउन भन्ने अनुरोध गरे। उनले जवाफमा 'दुमी भाषा सिकेर के गर्नु?' भन्ने उल्टो प्रश्न गरिन्। 'संसार कहाँ (विकसित राष्ट्रलाई अंकित गरेर) पुगिसक्यो?' भन्ने अर्को तर्क पेश गरिन्। सायद उनको भावनामा आफ्नो भाषा, धर्म र संस्कृतिलाई विर्सिदियो भन्ने सभ्य बनिन्छ, शिक्षित देखिन्छ। राएको वैशाखमा साकेला नाचमा ईसलामका विक्रीको सिलसिलामा धेरैवटा चण्डस्थलहरू चहारियो। धेरैखाले राईहरू भेटिए, देखिए तर अहं आफ्नो भाषामा कुराकानी गरेको देखिन। यसरी कतावाट भाषाको विकास हुन्छ? एक किसिमले त्यो रमाइलोको लागि रीतिरिवाज, भाषा विर्सै जस्तो मात्र भयो। हो सबैलाई

आउँछ र आउँथ्यो भन्ने थिएन। धेरै त शहरमा जन्म हुर्केजस्तो देखिन्थ्यो। कम त गाउँबाट आएका जस्तै देखिन्थे र आमाबाबा त सबैजसो गाउँबाट नै आएका हुन्छन्। तर उनीहरूले त्यो कुरा विर्सै। यस्तै खालको सोचाइले हाम्रो भाषा हराउन सक्छ। यसरी जातित्वभित्र भाषा, धर्म संस्कृतिको छविलाई विभिन्न कारणबाट मौलाउनु छेकवार बनिदिनाले भाषा कम बोल्छन्। कि आंशिक जनघनत्वको कारणवाट बाबुवाजेले आफ्नो भाषा आफ्नो सन्तानलाई सिकाउन हिचकिचाउनु, शहरीय वातावरणमा जन्मिनु, विदेशी प्रभाव पर्नुले गर्दा आफ्नो दुमी भाषाको अस्तित्व घट्दैछ। यसमा सबैको चेतनाले चासो राख्नुपर्नो।

मूत्र

भाषा साहित्य

सम्लु/सम्ल

सुरेस मुरह राई
लाम्दिजा हल्खुम ६

फुको नाम्लाबु छारिवु तमाखेमा (नाना)
चाम्नु डिग्रा सम्लु मम्लु
इडकीपो दुमी तुम्लो (वअ) चफुम सफो
सेन्नु, चैन्सीनु छुक्ता
अंकु दुमी रअदु ड तुम्लो मुक्ती खो
अंकु दुमी तुम्लो चाम्नु ईता माचाम्किती
निनाम्बु ।
आसेल्म नाम्नु ईडकी चु चाचुआ
मुनु चाप्तीन्नु
निनाम्बु माखाबु सागेचु मालोचुआ
मुनु चाप्तीन्नु
इडकीपो ऋदुम हदुम साखाम आ मुहुदुम
चाम्ता ।
मोइक भाराआ चैन्सिनु छुक्ता है ।

लेख रचना

जनजातिहरू कसरी अगाडि बढ्ने ?

धर्म चाम्न्दर
राजारानी-७, शिखरपुर
धनकुटा

संसारमा अपवाद बाहेक सबै किसिमका जीवित प्राणीहरू आफ्नो गर्तिशलतालाई अघि बढाउँदै निश्चिंत गन्तव्य सम्म पुग्न सफल असफल कोशिस गरिरहेको पाइन्छ। आफ्नो गर्तिशलतालाई परिमार्जित र परिष्कृत ढङ्गले निरन्तर क्रियाशिल बनाउन सक्षम भएको हुनाले आज मानिस उच्च सामाजिक र विकसित प्राणीको रूपमा स्थापित भएको छ। मानसिक तथा शारीरिक अभ्यासलाई इमान्दारिता, पारदर्शिता र प्रतिबद्धतापूर्वक सबै क्षेत्रमा लगानी गरेको खण्डमा संसारमा असम्भव भन्ने केही छैन भन्ने महसूस गर्न हामी वाध्य छौं। तर आपसी प्रतिस्पर्धा कुनै पनि जीवात्माको मूल कमी हो, जसको अभावमा उन्नति र विकासको परिकल्पना हुन नसक्ने सत्यताले पनि उक्तै महत्व राख्दछ। यसरी संसारका एक से एक मानिसहरू चरम विकासको प्रतिस्पर्धामा जटिरहेको अवस्थामा नेपाली समाजमा विद्यमान आर्थिक, सामाजिक, धार्मिक, सांस्कृतिक, शैक्षिक तथा राजनैतिक विषमताको कारण हामी जनजातिहरूले

आफ्नो जातिय पहिचानको निर्मात नै संघर्ष गरिरहनु पर्दा हुने पीडाबोधले सबै सचेत जनजाति नेपालीहरूको लागि चिन्तनको विषय बनेको छ। हाम्रो संघर्षवाट हुनसक्ने दुःखद परिणामको गम्भीर मूल्याङ्कन राष्ट्रले चाँडो भन्दा चाँडो समाधान गर्नेको लागि सही उपाय अबलम्बन गर्ने कार्ययोजना सहित राज्य संयन्त्र परिचालित हुन आवश्यक छ। र, हामी जनजातिहरू पछि पर्नमा भएका आफ्नै कमिकमजोरीहरूको समिक्षा गर्दै अगाडि बढ्न कठोर प्रयत्न गर्नुपर्छ। विगतका कमी कमजोरीलाई सुधार गरी अबलम्बन गर्नुपर्ने केही आधारभूत कुराहरू निम्न हुन सक्छन् :-

१. मादक पदार्थ सेवन त्याग:-

मादक पदार्थ (जाँड, रक्मी) बनाउने र सेवन गर्ने चलन हाम्रो पृथ्वीली रीति नै भएकोले यसलाई कायम राख्नुपर्छ भन्ने जीवित धारणा अद्यावधिक जारी छ। तर यसको सेवनवाट हामीलाई आर्थिक, मानसिक तथा शारीरिक रूपमा के कस्तो

प्रतिकूल असर पर्छ भन्ने सही विश्लेषण कमैले मात्र गरेको पाइन्छ। हामी जनजातिहरू, पर्छ पतनमा जाँड रक्सीको सेवनले अहम् भूमिका खेलेको छ भन्दा अतथ्य नहोला। किनकि जाँड रक्सीको कारणले अधिकांश घरमा अशान्ति र भै-भगडा भै रहनु सामान्य हो। अर्कोतिर वष दिनको लागि खाने अन्न ६ महिना नपर्दै सकिन्छ। अनि अनिकाल र भोकमरीको चपेटामा सधैं रूमल्लिनु पर्छ। जसको कारण आर्थिक उन्नतिको कुनै पनि संकेत मिल्दैन, बरु सधैं दरिद्रताको कृचक्रमा फर्सिरहनु पर्छ। यस्तो अवस्थामा आफ्ना सन्तानहरूले राम्रो वातावरण पाउनु र राम्रो शिक्षादिक्षाको कुनै सम्भावना रहदैन। जसले गर्दा हामीलाई कुनै पनि अवसरका द्वारहरूमा स्वागत हुन सक्दैनौ। 'ज्ञान मानिसको अमूल्य धन हो, भने शिक्षा ज्ञानको खोजी गराउने पथ प्रदर्शक हो।' बिना ज्ञानको प्राप्त अवसर हाम्रो लागि बाँकाको मुखमा काँभण्डो हुनसक्छ। त्यसकारण पनि हामी जनजातिहरूले, सक्छौ जाँड रक्सी बनाउने र सेवन गर्ने प्रचलन बन्द गरौं, सक्दैनौ बनाउने र सेवनमा सिमा कायम गरौं। र, त्यसबाट वचका र उपार्जन भएका सम्पत्ति भावी सन्तानको शिक्षादीक्षामा खर्च गर्ने वानी बसालौं।

२. पेशा परिवर्तन :-

"हाम्रा पूर्खाहरूले गरिल्याएका पेशा नै हामीले पनि गर्नुपर्छ, अरु कुनै विकल्प खोज्नु पर्दैन" भन्ने परम्परागत धारणाले पनि हामी जनजातिहरू पर्छ पतनमा

महत्वपूर्ण भूमिका खेलेको छ। यो किन पनि सत्य छ भने हाम्रो परम्परागत पेशा भनेको कृषि हो। जो, आधुनिकताको अभावमा उत्पादन घट्दो छ, तर जनसंख्या र आवश्यकता अनि महंगी बढ्दो छ। कृषकहरूको गरीबीपनि दिनादिने बढ्दो छ। यसरी समय र परिस्थिति एउटा दिशातर्फ धुविकृत भैरहेको छ भने, हाम्रो सोच, विचार र चिन्तनले त्यसलाई पछ्याउने सम्म हिम्मत गरेको छैन। हामीले यो सोचौं कि एउटा कार्यालयको पियन तथा कुनै चिया पसलेको छोराछोरी किन नहोसु, उनीहरूले एउटा किसानको छोराछोरीभन्दा राम्ररी खान, लाउन र पढ्न पाएका हुन्छन् र भविष्य पनि उनीहरूकै उज्वल हुन्छ। हामीमा अर्को कमजोरी के पनि छ भने, हामी यथार्थको भन्दा बढी सपना र कल्पनाको महल बनाउँछौं। अनि आफ्नो योग्यता, क्षमता, हैसियत र सक्षमताको अभावमा जुन पूर्ण नभागपर्छ जिन्दगी र भविष्य वरवाद पाछौं। त्यसकारण हामी आफैले पनि अतिवादी सोचाइहरूलाई परिमार्जन गर्दै आ-आफ्नो योग्यता, क्षमता र हैसियत अनुसारको पेशा गर्दै जाँदा परिवर्तनशील आधुनिक युगलाई कालान्तरमा अँगालो मार्न सकिन्छ भन्ने विश्वास लिन कुनै आपत्ति हुन्न।

३. बसाई सराई :-

रूढीवादी सोच र नयाँ अनुभव तथा अवसरको खोजी गर्नुपर्छ भन्ने चेतनाको कामको कारण हामी बसाई सन चाहँदैनौं। सरिहालेमा पनि आफन्त र चिनेजानेकाहरू

जहाँ छन् त्यही गएर बस्न रूचाउँछौं। मतलब हामी जटिलतापूर्वक चलखेल गर्न चाहान्छौं। यसबाट हामीलाई के घाटा भइरहेको छ भने हाम्रो असचेतताको कारण सिर्जनाशिलताको हास भैरहेको छ। नयाँ काम, नयाँ ठाउँ, नयाँ अनुभव र नयाँ जानले नै मानिसको सिर्जनशिलताको विकास गर्दछ जो एकै ठाउँमा सम्भव हुँदैन। यसरी समय र परिवेशले हामीलाई तीव्र गतिमा छाड्दैछ। तर हामी यथास्थितिवादी सोचलाई छोड्न सकेका छैनौं। त्यसकारण समय सापेक्ष भएर चल्ने र प्रगति उन्मुख हुन पनि जनजातिहरूले सकेसम्म नयाँ र सुविधा सम्पन्न ठाउँहरूमा बसाई सन प्रचलनमा तीव्रता ल्याउनुपर्छ।

४. उदारवादी सोच हुनु र पारदर्शिताको कमि :-

स्वभावैले हामी जनजातिहरू अन्य वर्ग र जातीहरू भन्दा बढी उदार छौं। स-साना गल्ती, कमी कमजोरीहरूलाई वास्ता गर्दैनौं। स-साना खर्च तथा आमदानीहरूको लेखाजोखा राख्दैनौं। स-साना अवसरप्रति कुनै चासो देखाउदैनौं र कतिपय आफूले पाएको ठूलो र महत्वपूर्ण

पद, प्रतिष्ठा, धन आदि पनि भैगो मेरो सट्टा उहाँलाई वा तपाईंलाई भन्ने चलन छ। जो हाम्रो ठूलो कमजोरी र पारदर्शिताको अभाव हो। त्यसले हामी र हाम्रो भविष्यमा प्रत्यक्ष र अप्रत्यक्ष असर पार्दछ। त्यसकारण हामी कठोरतापूर्वक र पारदर्शी ढङ्गले कुनै पनि कार्यमा गहन अध्ययन र विश्लेषण सहित हरेक क्षेत्रमा अवसरहरूको खोजी र प्राप्त अवसरको समुचित उपयोग गर्दै जानु पर्दछ।

यसबाहेक पनि हाम्रा थप धेरै कमिकमजोरीहरू अवश्य छन्। जसलाई पुनः समिक्षा गर्दै देशमा विद्यमान परिस्थितिको अध्ययन, विश्लेषण र अनुसन्धान गरी उपयुक्त निष्कर्ष निकाल्न अनि राज्यबाट पाउनु पर्ने नैसर्गिक हक, अधिकार तथा सुविधाको निमित्त सम्पूर्ण जनजातिहरूले आफ्नो संघर्ष जारी राख्नु पर्छ। र, प्राप्त अधिकारको सुरक्षा गर्नुपर्दछ। अरु परिष्कृत र परिमार्जन सहित शक्ति संचय र पूर्ण उत्थानको लागि हामी जनजातिहरूको शैक्षिक र आर्थिक क्रान्ति हुनु अपरिहार्य छ। यसप्रति सबैको ध्यान आकृष्ट हुनु समयको माग हो। * माँच

सम्पादक मण्डल ज्यू !

“इसिलिम” अर्धवार्षिक भाषिक पत्रिका दोश्रो अङ्क समयमानै अध्ययन गर्ने अवसर पाएँ। यसमा समावेश लेख-रचनाहरू रोचक र मार्मिक छन्। साथै मैले पहिलो अङ्कको दांजोमा अझ बढी सुधारिएको पाएँ। यसले लोप हुँदै गएको दुमी भाषा र संस्कृतिको जगेर्ना गर्नेछ भन्ने अटल विश्वासका साथ यसको निरन्तर सफलताको लागि हार्दिक मंगलमय शुभकामना व्यक्त गर्दछु।

भर्वादिय

कुमार सिंह हलबस् राई

माकमा-६, नौरुड

खोटाङ्ग, दिक्तेल

हाल: श्री महेन्द्र ज्योति मा.वि.

चौरीखर्क, सांजुखुम्बु

परिस्थिति आदि विषयलाई प्रार्थमिकता दिनु उपयुक्त देखिन्छ। त्यसैले यसमा परिवर्तन होस्।

यस दुकिराफले जति विषयहरू अंगालेको छ, सबै कठिन र महत्वपूर्ण छन्। यस्तो विषयहरूको अनुसन्धानमा सदा सफलता प्राप्त होस् भन्ने शुभकामना पनि व्यक्त गर्दछौं।

खोज-अनुसन्धान, धर्म संस्कृति, लेख रचनामा उल्लेखित स्थान, सांगीतिक सांस्कृतिक तथा सामाजिक सामाग्रीहरू, प्राचिन जनजिवनलाई समेट्ने आभुषण, हातियार आदिको छुट्टै फोटो प्रकाशित गर्ने व्यवस्था मिलाइयोस्। जसको लागि केही पानाहरू थप होस् बरू मूल्यमा हेरफेर भएको राम्रो होला कि ?

तथा अन्त्यमा लेखक, कवि प्रतिभाहरूलाई हामी के सल्लाह दिन चाहन्छौं भने तपाईंहरूले अनुसन्धान गर्न तथा रचना गर्न परिश्रम गर्नुभएको छ तर कतिपय लेखहरूको खण्डन भएको छ। त्यसैले अनुसन्धानमा अझ परिश्रम गर्नुहोला। कवि, कवयत्री प्रतिभाहरूले पनि आफ्नो भाषा, धर्म, संस्कृति चालचलन आदिमा आधारित रचनाहरू मात्र पठाईदिनुभए अझ राम्रो हुने थियो कि ?

यस दुकिराफलाई हरेक कदममा सफलता मिलोस् लुकेका रहस्यहरूको अनावरण गर्ने सामर्थ्य प्राप्त होस् भन्ने कामना व्यक्त गर्दै विदा माग्दछौं।

धन्यवाद !!!

उही तपाईंहरूकै शुभचिन्तय

सौगात लुप्पु

तथा

बाक्सले दुमी समाज

श्रीमान सम्पादक ज्यू !

यस दुमी किरात राई फन्सिकिमको आफ्नै भाषिक पत्रिका “इसिलिम” को अङ्क १ तथा २ पढ्ने मौका पायौं। शुरूमै प्राचिन सभ्यता, संस्कृतिलाई फल्काउने स्थानहरूको वर्णन, ऐतिहासिक कथामा देखा नपरेका महान् योद्धाहरू, धर्म संस्कृतिका संरक्षकहरूका बारेमा लेख दिइदा यसको विषय वस्तु ज्यादै प्रशंसनिय बनेको छ। साथै भाषा, संस्कृति, खोज अनुसन्धान, भाषा, साहित्य, विश्वको सेरोफेरो आदि सब उत्कृष्ट छन्। यसमा कुनै दुईमत छैन। तर लेख रचना स्तम्भमा आफ्नो भाषा संस्कृति, धर्म, सामाजिक मान्यता आदि बारेमा रचनाहरू पढ्न तपाईंदा खल्लो लाग्छ। यो इसिलिम त दुमीहरूको आफ्नो भाषा, लिपी, धर्म, संस्कृति जीवनशैली, जागरण आदि समेट्ने पत्रिका हो। जसमा राजनीति, अत्याचार, समय,

२०५७ सालको मंसीरे उधौली साकेवा/साकेला (तोसु) ले सम्पूर्ण रदु बन्धुहरूलाई नयाँ जोश, जाँगर र उमंग एवं आपसमा मैत्रीभाव पैदा गरोस् भन्ने कामना गर्दै सुख, संवृद्धि, सुस्वास्थ्य एवं उत्तरोत्तर प्रगतिको हार्दिक मंगलमय शुभकामना अर्पण गर्दछौं।

सम्पूर्ण गोर्खा रिजर्भ युनिट
ब्रुनाई

२०५७ सालको मंसीरे उधौली साकेवा/साकेला (तोसु) ले सम्पूर्ण रदु बन्धुहरूमा नयाँ जोश, जाँगर र उमंग भर्दै मैत्री सद्भाव पैदा गरी आफ्नो मौलिक धर्म संस्कृतिको जगेर्ना गर्दै हामी सबै देशविदेशमा रहेका बन्धुहरूको सुख, संवृद्धि, सुस्वास्थ्य एवं उत्तरोत्तर प्रगतिको लागि पारुहाड सुम्निमाले सदा आशीर्वाद प्रदान गरी रहनु भन्ने कामना गर्दछौं।

सम्पूर्ण हडकडवासी रदु बन्धुहरू
हडकड

२०५७ सालको मंसीरे उधौली साकेवा/साकेला
(तोसु) को उपलक्ष्यमा सम्पूर्ण रदु बन्धुहरूमा नयाँ
जोश, जाँगर र उमंग पैदा गरौस् भन्ने कामना गर्दै
सुख, संवृद्धि एवं उत्तरोत्तर प्रगतिको
हार्दिक मंगलमय शुभकामना

अर्पण गर्दछु ।

क्या. नैनबहादुर राई (एम.एम.)

ज्योति सफा एक्सप्रेस

काठमाडौँ-४, चक्रपथ, जन्माक

२०५७ सालको मंसीरे उधौली साकेवा/साकेला
(तोसु) को उपलक्ष्यमा सम्पूर्ण रदु बन्धुहरूमा नयाँ
जोश, जाँगर र उमंग पैदा गरौस् भन्ने कामना गर्दै
सुख, संवृद्धि एवं उत्तरोत्तर प्रगतिको
हार्दिक मंगलमय शुभकामना

अर्पण गर्दछौँ ।

सेभ काठमाडौँ इनर्जी (प्रा.) लि.

बौद्ध, जोरपाटी
काठमाडौँ, नेपाल ।